

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

چکیده مقالات همایش ملی

مسئله تورم در ایران: ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها

پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

به کوشش:
لیلا سادات زعفرانچی
جلال منتظری شورکچالی
نرگس اکبرپورروشن

۳ بهمن ماه ۱۴۰۲

نمایه مؤسسه استنادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام

۰۲۲۳۰-۵۷۰۸۵

به نام خدا

چکیده مقالات همایش ملی
مسئله تورم در ایران؛
ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها

به کوشش

لیلا سادات زعفرانچی
جلال منتظری شورکچالی
نرگس اکبرپورروشن

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

بهمن‌ماه ۱۴۰۲

معرفی همایش ملی

«مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها»

رئیس همایش

• یحیی فوزی، استاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اعضای کمیته علمی

- شمس‌الدین حسینی، استاد دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی
- زهرا (میلا) علمی، استاد دانشکده علوم اقتصادی و اداری دانشگاه مازندران
- سیدحسین میرجلیلی، استاد پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- تیمور رحمانی، دانشیار دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران
- کامران ندری، دانشیار دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام صادق (ع)
- ابراهیم التجائی، دانشیار پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- علی نصیری‌اقدام، استادیار دانشگاه علامه طباطبایی
- حسین صمصامی مزرعه‌آخوند، استادیار دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی
- مهدی قائمی‌اصل، استادیار دانشکده اقتصاد دانشگاه خوارزمی
- لیلاسادات زعفرانچی، استادیار پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- جلال منتظری شور کچالی، استادیار پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- نرگس اکبرپورروشن، استادیار پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

معرفی همایش ملی «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها»

دبیران علمی

- لیلاسادات زعفرانچی
- جلال منتظری شورکچالی

دبیر اجرایی

- نرگس اکبرپورروشن
- کمیته اجرایی همایش
- زهرا نوایی لواسانی
- طاهره خیرخواه
- رضا اسماعیلی خروسانی

آدرس سایت:

<http://www.ihcs.ac.ir/inflationconf>

پیشگفتار ۱۰

چکیده‌های مقالات محور اول همایش: علل و ریشه‌های تورم در ایران

تأثیر توزیع فرصت‌های توسعه بر تورم در استان‌های ایران ۱۴
آزاد خانزادی - بهاره کرمی

اقتصادسیاسی تورم؛ شواهدی از رابطه حکمرانی - تورم در ایران ۱۶
مریم حیدریان - شعیب مرادی ده‌چراغی

برآورد شاخص انتظارات تورمی مبتنی بر افکارسنجی ۱۷
محمد رضا عبداللهی - شیما نمازی

بررسی اثر تورم جهانی مواد غذایی بر تورم اقتصاد ایران ۱۹
باقر ادبی فیروزجائی - احمد غلامی

بررسی عوامل مؤثر تورم در ایران با تأکید بر نقش ناترازی شبکه بانکی ۲۱
الهام غلامی - سید محمد مهدی احمدی

بررسی اثر متغیرهای سیاسی - اقتصادی بین‌المللی بر تورم مواد غذایی در ایران ۲۲
مهدی شعبان‌زاده خوشرودی - ابراهیم جاودان

اثر اجزای تشکیل‌دهنده نقدینگی بر تورم با به‌کارگیری مدل SVAR در ایران ۲۴
سجاد ابراهیمی

اثرات نامتقارن درجهٔ بازبودن اقتصاد بر تورم ایران ۲۵
سیدباقر شریف‌زاده - حسین اصغرپور قورچی - منصور حیدری

- ۲۷..... اثر متغیرهای کلان اقتصادی بر نرخ تورم در ایران: کاربردی از رهیافت چندک
روزبه بالونزادانوری - مژگان رفعت میلانی
- ۲۸..... شناسایی و تخمین عوامل مؤثر بر تورم مزمن در ایران با تأکید بر بخش خارجی اقتصاد ایران
لطفعلی عاقلی
- ۲۹..... تأثیر رشد نقدینگی و رشد اقتصادی بر تورم ایران: رویکرد خودهمبسته برداری (بیزین ور)
حسین اصغرپور - منصور حیدری - سامان حاتمراد
- ۳۰..... تعدیل دستمزدها متناسب با تورم: ضرورت‌ها و پیامدها
علی نصیری اقدم
- تأثیر قیمت نفت و نرخ ارز بر تورم تفکیک‌شده در ایران: رهیافت خودرگرسیون با وقفه‌های
۳۱..... توزیعی غیرخطی .....
روح‌الله بابکی - بهنام الیاس‌پور - نرگس سنجری کنارصندل
- ۳۳..... آیا ناترازی‌های صندوق‌های بازنشستگی در ایران بر تورم اثرگذار است؟
نرگس اکبرپورروشن
- ۳۴..... بر آورد تأثیر دارایی‌های موهوم و منجمد بانکی بر تورم در ایران با استفاده از رویکرد ARDL
ندا پورجمشیدی - کیومرث سهیلی - شهرام فتاحی
- ۳۵..... علت پایداری تورم و مؤثرترین راهکارهای مهار آن در ایران
فاطمه شمس‌الاحرار فرد - احمد شکبیا
- بررسی اثر متغیرهای کلان اقتصادی بر رشد نقدینگی در ایران طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۰ با
۳۷..... استفاده از الگوی خودرگرسیون برداری.....
محمدرضا شهبازی - علی موظف رستمی
- ۳۹..... تحلیل آثار تغییرات قیمت جهانی غذا بر قیمت داخلی مواد غذایی در ایران
ابراهیم جاودان - مهدی شعبان‌زاده خوشرودی
- تحلیل تأثیر قوانین و مقررات اقتصادی منقضی‌شده بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی با رویکرد
۴۰..... تورم‌زا بودن آثار برخی از قوانین.....
میمنت ابراهیمی

تأثیر تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی بر پویایی تورم در اقتصاد ایران ..... ۴۱.....
رحمان حریری - مبینا نوری

ریشه‌یابی علل تورم در ایران با رویکرد چندمنظری به شبکه ابعاد فرهنگی-شناختی، اقتصادی
-مالی و ژئوپلتیک-حکمرانی ..... ۴۲.....
سارا بوربور - عمار رحمانی - امین عباسی - محمدرضا بشارتی

تورم و سیاست خارجی در اقتصاد سیاسی بین‌الملل ..... ۴۴.....
فرهاد جوان

چکیده‌های مقالات محور دوم همایش: آثار تورم در ایران

اثر تعاملی تورم و عدم‌تقارن اطلاعات بر کارایی سیستم مالی ..... ۴۶.....
یوسف عیسی‌زاده روشن - درسا بابایی

بررسی رابطه تورم و رشد اقتصادی در ایران؛ رهیافت فیلتر کالمن و مفهوم روند ضمنی ..... ۴۷.....
میثم حداد - خدیجه صالحی ابر

محاسبه نااطمینانی تورم در ایران با بهره‌گیری از منطق فازی ..... ۴۹.....
لیلی نیاکان - زهرا بردال

تورم و نوسانات تورم در اقتصاد ایران ..... ۵۰.....
کاوه درخشانی درآبی

سیاسی شدن معیشت: بحثی از منظر الهیات سیاسی تجدد ..... ۵۱.....
شروین مقیمی زنجانی

بررسی تحلیلی تأثیر متقابل تورم و سرمایه اجتماعی در اقتصاد سیاسی ایران ..... ۵۳.....
روح الله بیات

بررسی و آسیب‌شناسی رابطه تورم و حداقل دستمزد در ایران ..... ۵۵.....
فاطمه عزیزخانی - عالیه ناظمی

برآورد منحنی فیلیپس و بررسی رکود تورمی در کشور و استان تهران ..... ۵۷.....
سیدعادل خراسانی - نازنین نصیریان

۵۸..... اثرات کوتامدت و بلندمدت تورم و تولید بر شاخص صنعت ایران.....
فریبا عثمانی - یوسف محنت‌فر

۵۹..... بررسی تأثیر هزینه‌های پنهان و پیامدهای منفی تورم بر بخش‌های صنعتی کشور.....
علی رنجبر کی

۶۰..... اثرات تورم و نااطمینانی تورم بر شادکامی.....
حسن دلیری

۶۱..... برندگان و بازندگان تورم در ایران.....
ندا حیدری

۶۲..... تورم و کارآفرینی زنان، یک مطالعه بین فرهنگی.....
سیدعلیرضا هاشمی‌نکو

۶۳..... نقش قیمت‌گذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در کاهش شوک‌های مالی در نوسانات کلان اقتصادی.....
اصغر مبارک

۶۴..... اثر نااطمینانی ناشی از تورم بر سرمایه‌گذاری و اجرای پروژه‌های انرژی و حمل‌ونقل در ایران.....
امیرمحمد اسلامی

۶۵..... تأثیرات و پیامدهای اقتصادی تورم در ایران معاصر.....
رحمان حریری - رضا مظفری بیامه

۶۶..... بررسی آثار و پیامدهای اقتصادی تورم بر صنعت؛ مطالعه موردی صنعت خودروسازی کشور.....
رضا آریاراد

چکیده‌های مقالات محور سوم همایش: ارزیابی سیاست‌ها در کنترل تورم

۶۸..... ساختارشناسی تورم در اقتصاد ایران؛ درس‌هایی از واقعیات آشکارشده.....
ژاله زارعی - ایلناز ابراهیمی

۷۰..... ارزیابی اثرات اجرای سیاست تسهیل اعتبار جهت تسویه بدهی‌های دولت بر تورم ایران.....
محمد مهدی عسگری ده‌آبادی - علی نصیری‌اقدم

- ۷۲ ..... احکام تورم از دیدگاه فقه اقتصادی .....
سید محمد رضا امیری طهرانی زاده
- ۷۴ ..... حکمران و فریدمن، تورم و پول: از کدام تورم حرف می‌زنیم؟ .....
محمد علی ابوترابی - شهاب متین
- ۷۶ ..... واکاوی ارتقای بستر کارت اعتباری در سرعت گردش پول .....
زهرا خوشنود - مرضیه اسفندیاری
- ۷۷ ..... چرا بانک مرکزی نمی‌تواند تورم در ایران را کاهش دهد؟ .....
سجاد برخوردار
- ۷۸ ..... مدل‌سازی تورم و سیاست‌های اقتصادی در اقتصاد ایران .....
منصور عسگری
- ۷۹ ..... آسیب‌شناسی دیپلماسی اقتصادی منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در ایران با تأکید بر مهار تورم .....
زهرا مشفق
- ۸۰ ..... نقش رسانه‌ها در مدیریت انتظارات تورمی: یک مرور روایی .....
سیده زهرا اجاق
- ۸۲ ..... تحلیل و بررسی چگونگی تأثیر، دلایل بروز و بهبود تورم بر اقتصاد .....
سیده‌آمنه میرباقری رودباری
- ۸۳ ..... بررسی الزامات و راهکارهای چهارچوب هدف‌گذاری تورمی .....
علی تاوسه - مهرانه نوروزی
- ۸۵ ..... آسیب‌شناختی سیاست‌گذاری اقتصادی در ایران و بحران تورم سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۶ .....
ایرج سوری - امین خانی
- ۸۶ ..... ارزیابی عوامل مؤثر بر تورم در ایران عصر ناصری (۱۲۶۴-۱۳۱۳ ق) .....
امین محمدی
- ۸۷ ..... ریشه‌های تورم و ضمان دولت .....
مجید رضایی دوانی - سید محسن سجادی

استفاده از ظرفیت بورس برای مهار تورم و رشد تولید ۸۸
وحید سیفی

بررسی علل ابر تورم در اقتصاد ونزوئلا با هدف جلوگیری از وقوع آن در اقتصاد ایران ۸۹
محمد رضا شهبازی - علی موظف رستمی - محسن شوریده

توصیف تجربه تورم در کشور برزیل و بررسی برنامه‌های موفق و شکست خورده در مهار تورم در
سال‌های ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۰ ..... ۹۱
سید محمد نبی زاده

بررسی پنج دوره منتخب تورم ایران در ۶۰ سال اخیر به همراه تبیین جایگاه تورم در تحقق
اهداف اقتصادی ۹۲
محمد قاندامینی

بررسی رابطه بین رفتار مالی دولت و عملکرد بانک‌ها بر افزایش حجم نقدینگی ۹۳
محمد احمدی

پیشگفتار

تورم دورقمی و پایدار یکی از ابرچالش‌های اقتصاد ایران طی دهه‌های گذشته است که زندگی و معیشت مردم را برای سال‌های متمادی به شدت تحت تأثیر منفی قرار داده است. در تبیین چرایی و چگونگی بروز این مسئله مزمّن اقتصادی تاکنون دیدگاه‌ها و نظریات مختلفی ارائه شده که به تبع آن، مواضع مختلفی نیز توسط سیاست‌گذاران پولی کشور اتخاذ شده است. اگرچه تاریخچه شناسایی منشأ و درمان تورم‌های پایدار در جهان به بیش از سه دهه در جهان باز می‌گردد، به نظر می‌رسد در خصوص ریشه‌های تورم‌های خزنده و پایدار در کشور و راهکار علاج آن، حداقل در بین سیاست‌گذاران، اجماعی وجود ندارد و از این روست که همچنان تورم به صورت یک معضل اساسی حل نشده باقی مانده است.

ایران طی پنج دهه اخیر در کنار متوسط تورم بالا، جهش‌های تورمی را نیز تجربه کرده است. معدود موارد تورم تک‌رقمی و کم‌دوام پنجاه سال گذشته در کشور نشان می‌دهد که درمان تورم موقتی بوده و استمرار تورم‌های بسیار بالا نسبت به متوسط بلندمدت امری است که متأسفانه در سال‌های اخیر به وقوع پیوسته است. نظر به اینکه کاهش تورم و ایجاد فضای باثبات اقتصادی خود می‌تواند محرک رشد اقتصادی باشد، هر درمان پایداری برای تورم به احتمال زیاد در افزایش باثبات متوسط رشد اقتصادی نیز مفید خواهد بود. این مهم در نام‌گذاری سال ۱۴۰۲ توسط مقام معظم رهبری و طرح شعار سال جاری با عنوان «مهار تورم و رشد تولید» و تأکید بر معرفی تورم به عنوان «مشکل اصلی» و تولید داخلی به عنوان «یکی از کلیدهای نجات کشور از مشکلات اقتصادی» تعقیب شده است.

در این راستا، پژوهشکده اقتصاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، با توجه به رسالت خود در تمرکز بر مسائل اولویت‌دار اقتصاد کشور، برگزاری همایش ملی با عنوان «مسئله تورم در ایران؛ ریشه‌ها، آثار و سیاست‌ها» را با هدف بررسی علل تورم و راهکارهای مقابله با آن، در اردیبهشت‌ماه سال ۱۴۰۲، در دستور کار قرار داد. هدف

غایی از چنین همایشی جریان‌سازی و گردآوری اندیشه‌ها و ایده‌ها پیرامون مسئله تورم‌های بالا و مزمن در کشور و بررسی راه‌های مقابله با آن به‌منظور ارائه توصیه‌های سیاستی و کاربردی برای کمک به سیاست‌گذاران و مسئولان کشور جهت مدیریت وضعیت تورمی و کنترل پیامدهای ناشی از آن بود.

نظر به اهداف پیش‌گفته، محورهای اصلی همایش در سه محور به شرح زیر تعیین شد:

* علل و ریشه‌های تورم در ایران

- ریشه‌های اصلی کوتاه‌مدت و بلندمدت تورم در ایران؛
- عملیات بودجه‌ای و فرابودجه‌ای دولت و اثر آن بر پایداری تورم در ایران؛
- اقتصاد سیاسی ناتوانی کنترل تورم در ایران؛
- انتظارات تورمی و پویایی‌های تورم در ایران؛
- نفرین منابع، بیماری هلندی و تورم در ایران؛
- روابط سیاسی-اقتصادی بین‌المللی و اثر تحریم‌ها بر تورم در ایران؛ و
- نظام پرداخت‌های بین‌المللی و اثرات آن بر تورم و شوک‌های تورمی در ایران.

* آثار تورم در ایران

- آثار و پیامدهای اقتصادی تورم در ایران؛
- آثار و پیامدهای اجتماعی تورم در ایران؛
- آثار و پیامدهای سیاسی تورم در ایران؛
- برندگان و بازندگان تورم در ایران؛
- هزینه‌های تورم و اندازه‌گیری آن در ایران؛
- نااطمینانی ناشی از تورم در ایران، حفظ ارزش پول ملی و مسئله بی‌ثباتی؛ و
- رابطه کوتاه‌مدت و بلندمدت تورم با رشد اقتصادی و تولید در ایران.

* ارزیابی سیاست‌ها در کنترل تورم

- ارزیابی سیاست‌گذاری مالی و بودجه‌ای در مقابله با تورم در ایران؛
- ارزیابی سیاست‌گذاری پولی و ارزی در مقابله با تورم در ایران؛
- رابطه بهینه دولت و بانک مرکزی (مسئله استقلال) و مقابله با تورم در ایران؛

- سیاست‌های تجاری، قیمت‌گذاری و تورم در ایران؛
- عملکرد نظام بانکی، فناوری‌های نوین مالی و تورم در ایران؛
- بررسی سیاست‌ها و ابزارهای مقابله با تورم در سایر کشورها؛ و
- تجربیات موفق و ناموفق سایر کشورها در مقابله با تورم.

در فراخوان دریافت مقالات، کمیته علمی مفتخر به دریافت ۹۲ چکیده مقاله و ۵۵ مقاله کامل از اساتید، پژوهشگران، دانشجویان تحصیلات تکمیلی و نیز صاحب‌نظران حوزه اجرایی کشور بوده است. بی‌شک پراکندگی استانی مؤلفین مقالات و همکاری اعضای هیئت‌علمی در دانشگاه‌های سراسر کشور بر غنا و تکثر فضای علمی این همایش افزوده است.

مجموعه پیش‌رو مشتمل بر چکیده‌های تأییدشده برای ارسال مقالات کامل است تا تصویری از نویسندگان و محتوای مقالات رسیده به همایش ارائه شود. این چکیده‌ها بر اساس محورهای همایش تنظیم شده‌اند و بدیهی است در جریان ارزیابی علمی و تخصصی مقالات کامل، تنها تعدادی از مقالات مورد پذیرش قرار گرفته‌اند.

در خاتمه لازم می‌دانیم ضمن تشکر از آقای دکتر موسی نجفی، رئیس محترم پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، و نیز آقای دکتر یحیی فوزی، معاون محترم پژوهشی و اعضای محترم کمیته علمی همایش جهت راهنمایی و همراهی دبیران علمی و اجرایی، از تلاش بی‌وقفه و خالصانه ده ماهه همکاران گرامی در پژوهشگاه و پژوهشکده اقتصاد برای برنامه‌ریزی و پیگیری برگزاری این گردهمایی علمی سپاسگزاری کنیم. امید است این تلاش بتواند چراغی را در مسیر دشوار و پیچیده سیاست‌گذاری برای مدیریت تورم در کشور روشن سازد.

دبیران علمی و اجرایی همایش

چکیده‌های مقالات محور اول همایش
علل و ریشه‌های تورم در ایران

همایش ملی مسئله تورم در ایران

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تأثیر توزیع فرصت‌های توسعه بر تورم در استان‌های ایران

آزاد خانزادی^۱

استادیار اقتصاد، دانشگاه رازی

بهاره کرمی^۲

دکتری اقتصاد بخش عمومی و حسابرس مالیاتی اداره کل امور مالیاتی استان کردستان

(نویسنده مسئول)

تورم بالا یکی از مشکلات اصلی اقتصادی دهه‌های اخیر در ایران بوده است. تبعات این پدیده صرفاً اقتصادی نیست و بسیاری از آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی را به همراه دارد. نگاهی اجمالی به ادبیات اقتصادی رشد بی‌رویه حجم پول، فشار بر طرف عرضه یا تقاضای اقتصاد، تنگنایهای ساختاری و وجود نااطمینانی و انتظارات تورمی را به‌عنوان تعیین‌کننده‌های اصلی تورم معرفی می‌کند. توجه به این عوامل در ترسیم نقشه راه آینده اقتصاد ملی برای مقابله با این پدیده شوم و مهار آن مؤثر است. توزیع نامناسب منابع و فرصت‌ها در جوامع یکی از دلایل اصلی کمبود عرضه، فشار تقاضا و درنهایت تورم محسوب می‌شود. بهره‌مندی از فرصت‌های برابر توسعه نظیر ثروت‌های طبیعی، انواع خدمات و امکانات اعم از آموزشی، بهداشتی، اقتصادی و زیرساختی نقش مهمی در تقویت طرف عرضه اقتصاد و افزایش ظرفیت تولید آن دارد. بنابراین، با تأکید بر ایجاد فرصت‌های برابر توسعه در مناطق مختلف می‌توان انتظار داشت مهار تورم تسهیل شود. در این راستا، در پژوهش حاضر ابتدا داده‌ها و اطلاعات بیش از شصت شاخص توسعه در استان‌های ایران طی دوره زمانی ۱۳۸۵-۱۳۹۹ جمع‌آوری و با به‌کارگیری روش داده‌های ترکیبی (تحلیل مؤلفه‌های اصلی) سعی در محاسبه شاخص فرصت‌های توسعه در شش بخش (فرهنگی-اجتماعی، آموزشی، زیربنایی، بهداشتی-درمانی، زیست‌محیطی و اقتصادی) شد. سپس، با استفاده از توابع مفصلی (کاپیولا) به بررسی رابطه توزیع فرصت‌های توسعه و تورم در استان‌های ایران پرداخته شد. بر اساس نتایج این پژوهش، بین فرصت‌های توسعه و تورم وابستگی دمی پایین وجود دارد. بنابراین، با توزیع نابرابر و نامناسب فرصت توسعه، نرخ تورم افزایش می‌یابد. این

1. a.khanzadi@razi.ac.ir

2. baharkarami1986@gmail.com

نگرش نسبت به تورم ممکن است به سیاست‌گذاران در درک بهتر از دلایل وقوع تورم مزمن و بالا در ایران و تدوین سیاست‌های اجرایی بهتر کمک کند.

کلیدواژگان: برابری فرصت، فشار هزینه، تحلیل مؤلفه اصلی، توابع کاپیولا.

اقتصادسیاسی تورم؛ شواهدی از رابطه حکمرانی- تورم در ایران

مریم حیدریان^۱

استادیار پژوهشکده امور اقتصادی، وزارت امور اقتصادی و دارایی

شعبه مرادی ده چراغی^۲

کارشناس ارشد توسعه اقتصادی و برنامه ریزی، دانشگاه علامه طباطبایی

تورم به عنوان یک متغیر کلان اقتصادی از سیاست‌های متعددی تأثیر می‌پذیرد و پیامدهای رفاهی زیادی برای گروه‌های مختلف جامعه دارد. شناخت عوامل کلیدی مؤثر بر تورم جهت کنترل این معضل امری ضروری است و تحلیل و پیش‌بینی تورم به منظور سیاست‌گذاری برای کنترل و کاهش آن نیازمند شناخت اساسی ساختار اقتصادی و نهادی است. کنترل تورم تنها در گرو بهبود تنظیم سیاست‌های پولی و عوامل اقتصادی نیست، بلکه تورم پدیده‌ای است که به شدت تحت تأثیر فضای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور قرار دارد. لذا بهبود شرایط کلی جامعه جهت کنترل تورم امری ضروری است. از جمله شاخص‌های نهادی که عموماً شرایط کلی حاکم بر جامعه را مشخص می‌کنند شاخص حکمرانی است. هدف این مطالعه بررسی اقتصاد سیاسی تورم در ایران در قالب مدل‌سازی اثرات شاخص حکمرانی بر تورم با رویکرد خودرگرسیون برداری با وقفه‌های توزیعی برای دوره زمانی ۱۳۷۹-۱۴۰۱ است. نتایج نشان‌دهنده تأثیر مثبت و معنی‌دار شاخص حکمرانی بر نرخ تورم در کوتاه‌مدت است و در بلندمدت این اثرات منفی و معنی‌دار است. همچنین، تأثیر متغیرهای تورم انتظاری، تفاوت نرخ رشد نقدینگی با نرخ رشد اقتصادی و وفور منابع طبیعی بر تورم نیز در هر دو دوره کوتاه و بلندمدت مثبت و معنی‌دار هستند. لذا پیش‌بینی می‌شود ارتقا و بهبود شاخص‌های حکمرانی، بدون تغییر راهبرد اقتصادی در مواقع تغییر رهبران سیاسی، زمینه را برای هر چه بیشتر رقابتی‌شدن اقتصاد و مهار تورم فراهم کند.

کلیدواژگان: تورم، اقتصاد سیاسی، شاخص حکمرانی، خودرگرسیون برداری با وقفه‌های توزیعی.

1. maryamheidarian.1368@yahoo.com

2. moradi.shoab@yahoo.com

برآورد شاخص انتظارات تورمی مبتنی بر افکارسنجی

محمد رضا عبداللهی^۱

استادیار گروه اقتصاد کلان و مدل‌سازی، دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

شیمای نامازی^۲

کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبایی

توانایی اندازه‌گیری دقیق انتظارات تورمی (Inflation expectations) بخشی جدایی‌ناپذیر از سیاست پولی بانک‌های مرکزی در دنیا است. در واقع، باتوجه‌به رویکرد فعلی سیاست‌گذاری پولی، که مبتنی بر هدف‌گذاری تورم است، بانک‌های مرکزی باید آینده‌نگر باشند و سیاست‌های خود را بر اساس انتظارات افراد از نرخ تورم آتی تنظیم کنند. این رویکرد مستلزم دسترسی به داده‌های قابل اعتماد و مستمر در مورد انتظارات تورمی مردم است. باین‌حال، گردآوری چنین اطلاعاتی دشوار است، زیرا انتظارات افراد از رفتار آتی قیمت‌ها متغیری عینی نیست و برآورد آن با چالش‌های زیادی همراه است. روش‌های مختلفی برای برآورد انتظارات تورمی وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها اندازه‌گیری انتظارات تورمی از طریق سؤال مستقیم از مردم در مورد انتظاراتشان از قیمت‌ها است. این سؤالات طرح‌شده ممکن است به‌صورت کمی و یا کیفی ارائه شوند. باتوجه‌به کمی یا کیفی بودن سؤالات نظرسنجی، روش‌های مختلفی نیز برای محاسبه انتظارات تورمی مبتنی بر نظرسنجی مورد استفاده قرار می‌گیرد که به‌طور کلی به دو دسته روش‌های مبتنی بر نظرسنجی‌های کمی و روش‌های مبتنی بر نظرسنجی‌های کیفی تقسیم می‌شوند. در مقاله حاضر، با استفاده از داده‌های حاصل از افکارسنجی انتظارات تورمی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی که به‌صورت فصلی از پاییز ۱۴۰۰ انجام می‌گیرد، روش‌های مختلف برآورد انتظارات تورمی مبتنی بر نظرسنجی کیفی بررسی شده است. بدین منظور، روش‌های آمار متوازن، احتمال تابع لجستیک مورد استفاده قرار گرفت. نتایج مقایسه انتظارات تورمی محاسبه‌شده از روش‌های مذکور و نرخ تورم محقق‌شده در سه ماه بعد نشان داد که روش احتمال

1. m.abdolahi86@gmail.com

2. namazi351@yahoo.com

با توزیع یکنواخت عملکرد بهتری در پیش‌بینی نرخ تورم آتی داشته است. همچنین، بررسی روند شاخص انتظارات تورمی در ۹ فصل اخیر نشان داد شدت افزایش انتظارات تورمی در دوره نوسانات ارزی بسیار بیشتر از دوره حذف ارز ترجیحی بوده است. این نتایج بیانگر آن است که بانک مرکزی بایستی با مدیریت صحیح بازار ارز و اجازه افزایش تدریجی نرخ ارز و کاهش نوسانات آن حول نرخ ارز تعادلی، تا حد توان، از وقوع شوک‌های ارزی و در نتیجه افزایش قابل توجه انتظارات تورمی جلوگیری کند.

کلیدواژگان: شاخص انتظارات تورمی، نظرسنجی انتظارات تورمی، روش‌های کیفی، روش‌های کمی.

بررسی اثر تورم جهانی مواد غذایی بر تورم اقتصاد ایران

باقر ادبی فیروزجائی^۱

استادیار گروه علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه گنبد کاووس (نویسنده مسئول)

احمد غلامی^۲

دکتری اقتصاد، دانشگاه تهران

در این مقاله دیدگاه تأثیرپذیری اقتصاد ایران از تغییرات قیمت کامودیتی‌ها (مواد غذایی) در بازارهای جهانی مورد بررسی قرار گرفته است. برای آزمون این دیدگاه، از مدل‌های VARX ساختاری و مدل تعادل عمومی تصادفی برای تأثیرپذیری تورم کل، تورم مواد غذایی و در نهایت تولید کشور از شوک قیمت جهانی مواد غذایی استفاده شده است.

نتایج مطالعه با استفاده از داده‌های فصلی ۱۴۰۰-۱۳۸۰ و تکنیک برآورد بیزین حاکی از آن است که تغییرات قیمت جهانی مواد غذایی عامل مهم و معناداری در ایجاد تورم کل و نیز تورم مواد غذایی در کشور است، به نحوی که شوک قیمت جهانی مواد غذایی پس از وقفه حدود سه‌ماهه (فصلی) به تورم در ایران منتقل می‌شود. علاوه بر این، نتایج تابع واکنش حاکی از ماندگاری تورم از طریق کانال اثرگذاری قیمت جهانی برای چندین دوره است. در گام بعدی، نتایج معادلات ساختاری در چهارچوب مدل کینزین جدید دلالت بر این موضوع دارد که فشار تورمی ناشی از قیمت‌های جهانی به‌ناچار دامنه سیاست پولی بانک مرکزی را محدود می‌کند و از این منظر اثر منفی بر شکاف تولید نیز دارد.

درواقع، نظر به عدم تغییر قابل‌ملاحظه نرخ سود اسمی باتوجه به ساختار نظام پولی کشور و نیز کاهش نرخ سود حقیقی، عملاً نقدینگی به سمت بازارهای مالی منحرف می‌شود. در این راستا، پیشنهاد می‌شود که برای کنترل تورم حداقل برای یک دوره کوتاه‌مدت، در حوزه تجارت نهاده‌ها و محصولات کشاورزی ابزارهایی به کار گرفته شوند که صادرات آن‌ها را محدود کند. ضمن اینکه پیشنهاد می‌شود در یک برنامه‌ریزی بلندمدت، قوانین پولی و بانکی کشور اصلاح و نیز با کاهش سلطه دولت بر سیاست

1. bagheradabi@gmail.com

2. ahmad.gholami39@gmail.com

پولی، اثرات منفی بر بخش حقیقی ناشی از شوک‌های جهانی کاهش یابد.
کلیدواژگان: تورم مواد غذایی، قیمت جهانی، مدل تعادل عمومی تصادفی، برآوردگر
بیزین.

بررسی عوامل مؤثر تورم در ایران با تأکید بر نقش ناترازی

شبکه بانکی

الهام غلامی^۱

دکتری علوم اقتصادی و مشاور بانک شهر

سید محمدمهدی احمدی^۲

استادیار گروه اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی و مدیرعامل بانک شهر

این مطالعه به بررسی پویایی فرآیند تورمی در ایران طی دوره ۱۳۷۰ تا ۱۴۰۱ می‌پردازد. در ابتدا ریشه شکل‌گیری تورم و ماندگاری آن در کشور براساس ادبیات داخلی و روندهای موجود بررسی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد سه گروه از عوامل شامل متغیرهای کلان اقتصادی، عملکرد شبکه بانکی و ناترازی بودجه دولت به‌عنوان عوامل ساختاری و شوک‌های خارجی (نااطمینانی نرخ ارز) بیشترین تأثیر را بر تورم در کشور داشته‌اند. با هدف ارزیابی شدت تأثیرگذاری هر یک از این سه گروه از عوامل، مدل تصریح‌شده با چهار سناریو برآورد شده است. نتایج برآورد مدل با متغیرهای کلان اقتصادی نشان می‌دهد رشد نقدینگی و نرخ ارز تأثیر مثبتی بر تورم داشتند و با لحاظ ناترازی شبکه بانکی شدت تأثیرگذاری آن‌ها افزایش یافته است. در سناریوی دوم، اثر متقابل نقدینگی و ناترازی شبکه بانکی بیشترین تأثیر را بر تورم دارد. با لحاظ ناترازی بودجه دولت و شوک‌های خارجی، شدت تأثیرگذاری اثر متقابل نقدینگی و ناترازی شبکه بانکی بر تورم افزایش یافته است. علاوه بر این، برآورد مدل بدون حضور متغیرهای کلان اقتصادی و عملکرد شبکه بانکی نشان می‌دهد که کسری تراز عملیاتی بودجه دولت و نوسانات نرخ ارز از لحاظ آماری تأثیر معنی‌داری بر تورم دارند که شدت تأثیرگذاری آن‌ها نسبت به حالت قبل تغییر محسوسی نداشته است. بر اساس این یافته‌ها، اگرچه ناترازی شبکه بانکی و نقدینگی عامل تأثیرگذار بر تورم هستند، ناترازی بودجه دولت و شوک‌های خارجی، حتی در شرایط کارآمدی نظام بانکی هم، می‌توانند زمینه‌ساز تورم از مسیر تشدید تأثیرگذاری نقدینگی در کشور باشند.

کلیدواژگان: تورم، ناترازی شبکه بانکی، عوامل ساختاری، شوک‌های خارجی.

1. Elham_gholami4@yahoo.com

2. Ahmadi_smm@gmail.com

بررسی اثر متغیرهای سیاسی-اقتصادی بین‌المللی بر تورم مواد غذایی در ایران

مهدی شعبان‌زاده خوشرودی^۱

استادیار مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی (نویسنده مسئول)

ابراهیم جاودان

استادیار مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

ایران در بین پنجاه کشور بزرگ واردکننده مواد غذایی جهان قرار دارد و بخش مهمی از نیازهای مصرفی به خصوص در رابطه با محصولات استراتژیک را از طریق واردات تأمین می‌کند. اگرچه درجهٔ بازبودن اقتصاد ایران قابل توجه نیست، در چنین شرایطی طبیعی به نظر می‌رسد که آثار تحولات سیاسی-اقتصادی بین‌المللی تأثیرگذار بر بازار جهانی مواد غذایی به بازار داخلی ایران سرایت و با افزایش قیمت مواد غذایی، سطح رفاه مصرف‌کنندگان داخلی را تحت تأثیر قرار دهد. براین اساس، مطالعه حاضر به بررسی این موضوع پرداخته است که چه میزان از افزایش قیمت مواد غذایی در بازار جهانی به بازار داخلی سرایت می‌کند؛ چه گروه‌های کالایی بیشترین تأثیر را از افزایش قیمت‌های جهانی می‌پذیرند؛ و در نهایت، از میان مولفه‌های داخلی و بین‌المللی کدام مؤلفه بیشترین اثرگذاری را بر تورم مواد غذایی در ایران دارد. جهت پاسخگویی به این پرسش‌ها، ابتدا شاخص ماهانه ناهنجاری قیمت مواد غذایی (IFPA) به تفکیک گروه‌های کالایی مواد غذایی برای دورهٔ زمانی ۱۳۸۳:۱-۱۴۰۱:۱۲ محاسبه و تحلیل شد. سپس، با استفاده از روش هم‌انباشتگی جوهانسون - جوسلیوس تأثیر قیمت جهانی مواد غذایی در کنار متغیرهای نرخ ارز و حجم پول بر شاخص IFPA مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد که بیشترین ناهنجاری قیمت مواد غذایی در ایران مقارن با وقوع بی‌ثباتی در بازارهای جهانی و تشدید تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران اتفاق افتاده است، ضمن آنکه ناهنجاری قیمت در میوه و خشکبار و همچنین سبزیجات و حبوبات، که به لحاظ تأمین عمدتاً وابستگی کمتری به واردات دارند، نسبتاً کمتر بوده است. در مقابل، ناهنجاری بالای قیمت مواد غذایی در ایران عمدتاً مربوط به روغن‌ها

1. shabanzadeh.mehdi@gmail.com

و چربی‌ها، نان و غلات، گوشت و فرآورده‌های آن، قند، شکر و شیرینی و نوشیدنی‌ها و سایر محصولات خوراکی است که یا مستقیماً وارد کشور می‌شوند و یا تولید آن‌ها منوط به خرید و واردات نهاده از بازارهای جهانی است. در نهایت، نیز بر اساس نتایج الگوی هم‌انباشتگی، اگرچه نرخ ارز و حجم پول بر ناهنجاری قیمت مواد غذایی اثر مثبت و معنی‌داری دارند، شاخص قیمت جهانی غذا نسبت به سایر متغیرها بیشترین اثرگذاری را بر ناهنجاری قیمت مواد غذایی در ایران دارد.

کلیدواژگان: ناهنجاری قیمت مواد غذایی، قیمت جهانی غذا، متغیرهای سیاسی-اقتصادی، هم‌انباشتگی جوهانسون - جوسلیوس، ایران.

اثر اجزای تشکیل دهنده نقدینگی بر تورم با به کارگیری مدل SVAR در ایران

سجاد ابراهیمی^۱

استادیار پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

رابطه رشد نقدینگی و تورم توسط مطالعات مختلف برای اقتصاد ایران تأیید شده است، اما رشد نقدینگی منشأ مختلفی می‌تواند داشته باشد. در این پژوهش به این پرسش پاسخ داده می‌شود که آیا اثرگذاری رشد نقدینگی بر تورم به این وابسته است که نقدینگی از منشأ کدام زیراجزایش رشد کرده است. برای پاسخ به این سؤال از داده‌های سالانه ۱۳۵۲ تا ۱۳۹۹ و مدل خودرگرسیون برداری SVAR استفاده شده و با توابع واکنش آنی و تجزیه واریانس نتایج تحلیل شده است. بر اساس نتایج برآوردهای مدل‌های متعدد، رشد نقدینگی اثر معنی‌داری بر تورم دارد. تمام زیراجزای رشد نقدینگی اثر مثبت و معنی‌داری بر تورم دارند. در میان مدت و بلندمدت رشد نقدینگی از محل رشد اعتبارات بانکی بیشترین اثر را بر تورم دارد. اثر رشد دارایی‌های خارجی سیستم بانکی بر تورم کمتر از سایر زیربخش‌ها است. همچنین، بر اساس تجزیه واریانس مدل‌ها می‌توان نتیجه گرفت که تغییرات تورم در تمام افق‌های زمانی (کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت) توسط شبه پول بیشتر از پول توضیح داده می‌شود.

کلیدواژگان: تورم، رشد نقدینگی، شبه پول، اعتبارات بانکی، دارایی‌های خارجی.

اثرات نامتقارن درجهٔ بازبودن اقتصاد بر تورم ایران

سیدباقر شریف‌زاده^۱

رئیس مرکز پژوهش اتاق بازرگانی تبریز

حسین اصغرپور قورچی^۲

استاد اقتصاد، دانشگاه تبریز

منصور حیدری^۳

دانشجوی دکتری اقتصاد، دانشگاه تبریز

نوسانات شدید درجهٔ بازبودن اقتصاد یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های اقتصاد ایران است. اقتصاد ایران معمولاً در بازه‌های زمانی مختلف از افزایش صادرات نفتی و غیرنفتی، از حجم تجارت خارجی قابل توجهی برخوردار بوده است. در مقابل، تحریم‌های اقتصادی مختلف مانند تحریم‌های تجاری و سرمایه‌گذاری، بانکی، هسته‌ای، توقیف اموال و دارایی - که توسط ایالات متحدهٔ آمریکا، سازمان ملل، اروپا و سایر کشورهای جهان اعمال شده است - میزان حجم تجارت خارجی کشور را تحت تأثیر قرار داده و آن را به شدت کاهش داده است. بررسی روند تورم در ایران نشان می‌دهد با کاهش درجهٔ بازبودن اقتصاد، میزان تورم ایران به شدت افزایش یافته است و این فرضیه را شکل می‌دهد که کاهش درجهٔ بازبودن تجارت خارجی ایران نقش مهمی در ایجاد و تداوم رژیم تورمی بالا دارد. در این راستا، در این مطالعه سعی شده است با استفاده از داده‌های سری زمانی اقتصاد ایران طی دورهٔ ۱۳۵۷-۱۴۰۰ و با استفاده از تکنیک NARDL اثرات نامتقارن درجهٔ بازبودن اقتصاد بر تورم ایران مورد ارزیابی قرار گیرد. یافته‌های تجربی تحقیق دلالت بر این دارد که افزایش و کاهش درجهٔ بازبودن اقتصاد تأثیر نامتقارن بر تورم دارد، به طوری که بررسی واکنش آنی تورم نسبت به شوک مثبت درجهٔ بازبودن اقتصاد، نشان از اثرات منفی آن بر تورم دارد و در مقابل، شوک منفی درجهٔ بازبودن اقتصاد تأثیر مثبت بر تورم ایران دارد. نتیجهٔ مهم مقایسهٔ اثرات شوک‌های مثبت و منفی آن است که اثر مثبت شوک منفی درجهٔ بازبودن اقتصاد بر تورم ایران بیشتر از اثر منفی شوک مثبت است. از این رو، مهم‌ترین توصیهٔ سیاستی پژوهش حاضر برای

1. 12sharif@gmail.com

2. Asgharpurh@gmail.com

3. Mansour_Heydari@yahoo.com

کنترل تورم در ایران رفع تحریم‌های تجاری و گسترش روابط تجاری خارجی با تمامی کشورهای جهان است.

کلیدواژگان: تورم، درجه بازبودن اقتصاد، NARDL، اقتصاد ایران.

اثر متغیرهای کلان اقتصادی بر نرخ تورم در ایران: کاربرد از رهیافت چندک

روزبه بالونزادنوری^۱

استادیار، گروه اقتصاد، پژوهشکده امور اقتصادی (نویسنده مسئول)

مزگان رفعت میلانی^۲

دکتری علوم اقتصادی، پژوهشگر پژوهشکده امور اقتصادی

رابطه بین درآمد نفت، نرخ ارز و M2 و شاخص‌های قیمت مصرف‌کننده و شاخص قیمت تولیدکننده طی سال‌های ۱:۲۰۰۵-۴:۲۰۲۱، در ایران با استفاده از روش QARDL بررسی شد. نتایج نشان داد که در کوتاه‌مدت، تمامی متغیرها تأثیر نامتقارن بر CPI و PPI داشته‌اند. درآمدهای نفتی در بلندمدت از چندک ۰/۰۵ تا میانه، اثر متغیر بر تورم داشته است (ابتدا افزایش و سپس کاهش). همچنین در بلندمدت اثر افزایش بر PPI بیشتر از شاخص قیمت مصرف‌کننده بوده است. در بلندمدت، اثر نرخ ارز بر شاخص‌های قیمت مصرف‌کننده و PPI، در عین متقارن بودن، غیرخطی است، زیرا از چندک ۰/۲ تا ۰/۸ اثر آن به نسبت افزایش و سپس کاهش یافت. همچنین در مورد M2، نتایج نشان داد که این متغیر بر CPI و PPI در کوتاه‌مدت اثر نامتقارن دارد، به این ترتیب که از چندک میانی تا چندک ۰/۹ اثر آن مثبت و معنادار بوده و در بلندمدت نیز نتایج حاکی از تأثیر مثبت آن بر تورم در تمامی چندک‌ها بود. باین وجود، اثر آن بر PPI نامتقارن بوده است.

کلیدواژگان: متغیرهای کلان اقتصادی، نرخ تورم، رهیافت کوانتایل، نرخ ارز، درآمد نفت.

1. Roozbeh_noury@yahoo.com

2. Mo_milani@yahoo.com

شناسایی و تخمین عوامل مؤثر بر تورم مزمن در ایران با تأکید بر بخش خارجی اقتصاد ایران

لطفعلی عاقلی^۱

دانشیار علوم اقتصادی، دانشگاه تربیت مدرس

تورم را افزایش مداوم و بی‌رویه سطح عمومی قیمت‌ها تعریف کرده‌اند. برای تبیین تورم از دیدگاه نظریه‌های اقتصادی، تاکنون نظریه‌های تورم ناشی از فشار هزینه، تورم ناشی از کشش تقاضا، تورم ساختاری، تورم وارداتی و مانند آن‌ها ارائه شده است. هرچند در اقتصاد ایران، این نظریه‌ها بخشی از تورم مزمن را توضیح می‌دهند، اما در دو دهه اخیر (دهه‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰)، به دلیل سرمایه‌گذاری‌های عمرانی سنگین، اجرای طرح هدفمندی یارانه‌ها و تأثیر تنش‌ها و موضوعات سیاسی از جمله تحریم‌ها بر اقتصاد، تورم تشدید شده است. این مقاله با به‌کارگیری یک الگوی خودرگرسیون با وقفه‌های گسترده طی دوره ۱۳۵۷-۱۴۰۱ تلاش کرده میزان اثر مؤلفه‌ها و عوامل تورم را برآورد نماید. نتایج برآوردها گویای آن است که (۱) بهبود تراز تجاری اثر منفی بر تورم بر جای می‌گذارد؛ (۲) به‌طور عمومی، ارتباط منفی بین نرخ بیکاری و نرخ تورم تأیید می‌شود؛ (۳) ترکیب اجرای هدفمندی یارانه‌ها و تشدید تحریم‌های اقتصادی بر سطح و نرخ تورم تأثیر فزاینده داشته است؛ (۴) ناترازی بودجه و افزایش حجم نقدینگی بر نرخ تورم تأثیر مثبت دارند؛ (۵) اختلاف نرخ ارز رسمی و نرخ ارز بازار سیاه محرک تورم است. با توجه به نتایج، نسخه واحدی برای مهار تورم نمی‌توان ارائه داد. در نتیجه، حفظ ارزش پول ملی به مجموعه سیاست‌های سازگار و هماهنگ ارزی، پولی، مالی در کنار ترمیم و تقویت مناسبات اقتصادی و سیاسی با سایر کشورها و تعامل با نهادهای پولی و مالی بین‌الملل بستگی دارد. اتخاذ این سیاست‌ها خود تابع دانش، تجربه و تخصص مدیران و سیاست‌گذاران اقتصادی و آزادی عمل و اختیارات قانونی آن‌هاست.

کلیدواژگان: تورم، نرخ ارز، تحریم، تراز تجاری، نقدینگی.

تأثیر رشد نقدینگی و رشد اقتصادی بر تورم ایران: رویکرد خودهمبسته برداری (بیزین ور)

حسین اصغرپور^۱

استاد اقتصاد، دانشگاه تبریز

منصور حیدری^۲

دانشجوی دکتری اقتصاد، دانشگاه تبریز

سامان حاتم‌راد^۳

دکتری اقتصاد، دانشگاه تبریز

کنترل تورم یکی از مهم‌ترین اهداف کلان اقتصادی بوده و در ایجاد ثبات اقتصادی و امنیت سرمایه‌گذاری نقش مؤثری دارد. تورم مزمن و پایدار در طی چهار دهه گذشته از مهم‌ترین ویژگی‌های اقتصاد ایران بوده که سبب بروز مشکلات عدیده اقتصادی-اجتماعی جامعه از جمله کاهش رشد اقتصادی، کاهش بهره‌وری نیروی کار، بدتر شدن توزیع درآمد، گسترش بیکاری، کاهش قدرت رقابت‌پذیری صادرات و کاهش رفاه جامعه و غیره شده است. از این رو، شناسایی عوامل مهم تعیین‌کننده تورم در سیاست‌گذاری و کنترل تورم بسیار حائز اهمیت است. در این راستا، در مطالعه حاضر اثرات دو عامل تعیین‌کننده تورم (رشد نقدینگی و رشد اقتصادی) بر تورم طی دوره ۱۳۷۰-۱۴۰۰ در قالب داده‌های فصلی و با استفاده از روش رویکرد خودهمبسته برداری (B-VAR) مورد کنکاش تجربی قرار گرفته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که انتظارات تورمی و رشد نقدینگی مهم‌ترین عامل مؤثر در تقویت تورم کشور بوده است. همچنین، شواهد تجربی تحقیق دلالت بر این دارد که افزایش رشد تولید ناخالص داخلی منجر به کاهش شدید تورم در کشور می‌شود. بر اساس نتایج تحقیق، کنترل انتظارات تورمی، و اتخاذ سیاست پولی متناسب با رشد تولید ناخالص داخلی مهم‌ترین توصیه سیاستی این مطالعه برای کنترل تورم کشور است.

کلیدواژه‌گان: تورم، رشد اقتصادی، B-VAR، رشد نقدینگی.

1. Asgharpurh@gmail.com

2. Mansour_Heydari@yahoo.com

3. Samanhatamerad@yahoo.com

تعدیل دستمزدها متناسب با تورم: ضرورت‌ها و پیامدها

علی نصیری اقدم^۱

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

در بازه سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۱، متوسط تورم ۴۲٫۵ درصد بوده است. جز در سال ۱۴۰۱، طی این دوره دستمزدهای اسمی متناسب با رشد سطح عمومی قیمت‌ها افزایش پیدا نکرده است. مهم‌ترین دلیل مقاومت در برابر افزایش دستمزدها شکل‌گیری مارپیچ دستمزد- تورم، و دامن‌زدن به این باور است که افزایش دستمزدها در نهایت به زیان نیروی کار است. هدف از مقاله حاضر پرداختن به این موضوع از دو جنبه است: اول اینکه تبعات ادامه این مسیر از نظر بهره‌وری نیروی کار، نابرابری کارکردی و مالی شدن اقتصاد چیست، این‌ها چگونه باعث شکل‌گیری مقاومت در برابر اصلاحات میشوند و چگونه پایه‌های رشد اقتصادی تخریب می‌شود. و دوم اینکه آیا تاکنون افزایش دستمزدها عامل تورم بوده است که با کنترل آن بتوانیم مانع از افزایش سطح عمومی قیمت‌ها شویم و آیا افزایش دستمزدها منجر به افزایش سطح عمومی قیمت‌ها می‌شود و در نهایت، به زیان نیروی کار مزد و حقوق بگیر است. ادعای اصلی این مقاله آن است افزایش دستمزدها نه تنها منجر به تورم بیشتر نمی‌شود، بلکه مبانی یک استراتژی رشد مبتنی بر دستمزد را پایه‌ریزی میکند.

کلیدواژگان: تورم، دستمزد، مارپیچ تورم - دستمزد، رشد مبتنی بر دستمزد، درون‌زایی پول، و تناقض کالکی.

تأثیر قیمت نفت و نرخ ارز بر تورم تفکیک‌شده در ایران: رهیافت خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی غیرخطی

روح‌الله بابکی^۱

استادیار گروه اقتصاد، دانشگاه بجنورد (نویسنده مسئول)

بهنام الیاس‌پور^۲

استادیار گروه اقتصاد، دانشگاه بجنورد

نرگس سنجری کنارصندل^۳

کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشگاه بجنورد

تورم، که افزایش مداوم سطح عمومی قیمت‌ها و یا کاهش مستمر قدرت خرید پول است، از جمله حادترین مشکلات اقتصادی کشورها به شمار می‌رود. در دهه‌های اخیر، شوک‌های مثبت و منفی زیادی در قیمت نفت و نرخ ارز در اقتصاد جهان مشاهده شده که متغیرهای کلان اقتصادی به‌ویژه تورم را تحت تأثیر قرار داده و باعث تغییراتی در تورم کشورها شده است. در نتیجه، کشورهای جهان به اتخاذ تدابیر مناسب برای محافظت از خود در برابر اثرات مخرب این شوک‌ها روی آورده‌اند. از این‌رو، پژوهش حاضر همگام با مطالعات دیگر قصد دارد تا به بررسی تأثیر نامتقارن قیمت نفت و نرخ ارز بر شاخص قیمت مصرف‌کننده و شاخص قیمت تولیدکننده در ایران، طی بازه زمانی ۱۳۹۸:۴-۱۳۸۵:۱ بپردازد.

برای این منظور، از روش خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی غیرخطی (NARDL) استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که تأثیر شوک مثبت قیمت نفت در کوتاه‌مدت و بلندمدت بر شاخص قیمت مصرف‌کننده و شاخص قیمت تولیدکننده مثبت و معنی‌دار است، در حالی که بین شوک منفی قیمت نفت در کوتاه‌مدت و بلندمدت و شاخص قیمت مصرف‌کننده و شاخص قیمت تولیدکننده رابطه معنی‌داری وجود ندارد. همچنین، تأثیر نرخ ارز بر شاخص قیمت مصرف‌کننده و شاخص قیمت تولیدکننده متقارن است، به طوری که تأثیر نرخ ارز در کوتاه‌مدت و بلندمدت بر شاخص قیمت

1. roohollah.babaki@gmail.com

2. behnam.elyaspour@gmail.com

3. narges.sanjari93@gmail.com

مصرف کننده و شاخص قیمت تولید کننده مثبت و معنی دار است.

کلیدواژگان: شاخص قیمت مصرف کننده، شاخص قیمت تولید کننده، قیمت نفت، نرخ ارز، روش خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی غیر خطی.

آیا ناترازی‌های صندوق‌های بازنشستگی در ایران بر تورم اثرگذار است؟

نرگس اکبرپوروشن^۱

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

در تحلیل علل تورم در ایران، به مجموعه‌ای از ناترازی‌ها به‌عنوان ریشهٔ تشدید تورم در سال‌های اخیر اشاره شده است. یکی از این ناترازی‌ها مربوط به صندوق‌های بازنشستگی کشور است. بررسی وضعیت تراز مالی صندوق‌های بازنشستگی کشور نشان از آن دارد که بسیاری از آن‌ها در حال حاضر با کسری مواجه هستند و تعدادی هم در آستانهٔ آن قرار دارند. با توجه به حجم قابل توجه کسری‌های این صندوق‌ها برای تأمین مخارج مورد تعهدشان، از جمله مستمری‌ها، که قابل تعویق هم نیستند، و تکلیف قانونی دولت برای تأمین آن‌ها، سهم زیادی از بودجهٔ عمومی برای کمک به صندوق‌ها اختصاص می‌یابد که این سهم در قانون بودجهٔ سال ۱۴۰۲ به حدود ۱۵ درصد رسیده است. پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهند که این رقم به سرعت در سال‌های آتی رشد خواهد کرد. این امر نگرانی‌ها را برای تشدید تورم در آینده به دلیل ناترازی صندوق‌های بازنشستگی، از مسیر افزایش کسری بودجهٔ دولت و سپس افزایش حجم نقدینگی افزایش داده است. بر این اساس، هدف مقاله حاضر بررسی تأثیر ناترازی صندوق‌های بازنشستگی کشور بر افزایش تورم در طی دورهٔ ۱۳۸۰-۱۴۰۱ است. برای این منظور، از روش الگوی خودرگرسیون برداری با وقفهٔ توزیعی (ARDL) استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهند افزایش ناترازی‌های صندوق‌ها می‌تواند از مسیر بودجهٔ دولت بر تورم اثر مثبت معنی‌داری داشته باشد و با توجه به پیش‌بینی افزایش مقادیر کسری صندوق‌ها، انتظار می‌رود این اثرگذاری در سال‌های آینده بیشتر هم شود. با این وصف، مجموعه‌ای از اقدامات اصلاحی که به بهبود تراز مالی صندوق‌های بازنشستگی کمک می‌کنند می‌توانند در مهار تورم در سال‌های آینده مفید باشند.

کلیدواژه‌گان: ناترازی‌های صندوق‌های بازنشستگی، تورم، کسری بودجه، ایران.

برآورد تأثیر دارایی‌های موهوم و منجمد بانکی بر تورم در ایران با استفاده از رویکرد ARDL

ندا پورجمشیدی^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد علوم اقتصادی، دانشگاه رازی

کیومرث سهیلی^۲

استاد اقتصاد، دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه رازی

شهرام فتاحی^۳

دانشیار اقتصاد، دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه رازی

ترازنامه نظام بانکی کشور در طول سال‌های پی‌درپی انباشت تدریجی دارایی‌های موهوم و منجمد در سمت دارایی‌ها، با ناترازی فزاینده‌ای مواجه بوده است. این پژوهش به بررسی رابطه میان دارایی‌های موهوم و منجمد و حجم نقدینگی طی دوره زمانی ۱۳۵۷-۱۴۰۰ با استفاده از رویکرد خودتوضیح با وقفه‌های توزیعی (ARDL) می‌پردازد. یافته‌های حاصل از برآورد مدل نشان می‌دهد که تفسیر ضرایب تصحیح خطا معادل ۰,۷۲- است و بیانگر این است که ضرایب کوتاه‌مدت و بلندمدت به‌صورت مستقیم به یکدیگر همگرا می‌شوند. همچنین، نتایج حاصل از این مطالعه حاکی از آن است که افزایش یک درصدی دارایی‌های منجمد میزان تورم را در کوتاه‌مدت ۲,۳۴ درصد افزایش می‌دهد. سایر یافته‌های حاصل از مدل نشان می‌دهند که همه اجزای منابع پایه پولی تأثیر مثبت و معناداری بر تورم دارند.

کلیدواژه‌گان: دارایی‌های منجمد بانک، تورم، رویکرد ARDL، ایران.

1. pourjamshidi.neda98@gmail.com

2. ksohaili@razi.ac.ir

3. Sh-fatahi@yahoo.com

علت پایداری تورم و مؤثرترین راهکارهای مهار آن در ایران^۱

فاطمه شمس‌الاحرار فرد^۲

دکتری اقتصاد مالی و سنجی، دانشگاه تهران

احمد شکیبا^۳

عضو هیئت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی

ایران جزو معدود کشورهایی است که برای ۵۰ سال متوالی (به‌جز سال‌هایی انگشت‌شمار)، تورم دورقمی را تجربه کرده است. همچنین، از سال ۱۳۹۷ به بعد، این روند حالت صعودی و ماندگار به خود گرفته و سال‌به‌سال قله‌های جدیدی را فتح می‌کند؛ تاجایی که در ابتدای سال جاری (۱۴۰۲) تورم نقطه‌به‌نقطه به مرز ۷۰ درصد نیز رسیده است. این موضوع به اندازه‌ای مهم بوده است که تمامی دولت‌ها و افکار عمومی در ایران، به جای آنکه بیشتر درگیر نرخ رشد اقتصادی باشند، درگیر وضعیت شاخص نرخ تورم بوده و هستند. کارشناسان و اقتصاددانان نظرات متفاوتی درباره علل بروز تورم ایران ارائه داده‌اند، به‌طوری‌که برخی انبساط شدید پول را تنها عامل بروز تورم می‌دانند. عده‌ای دیگر نیز علت تورم را در سمت عرضه و گروهی مشکلات ساختاری را نقش اول بروز تورم می‌دانند. باتوجه‌به نظرات ۳۲ اقتصاددان برجسته ایران، به نظر می‌رسد عامل اصلی ایجاد تورم، که منجر به میانگین تورم دورقمی در ایران خصوصاً در سال‌های اخیر شده است، رشد بالای نقدینگی مازاد بر رشد تولید بوده است، که آن نیز معلول ناترازی بودجه دولت، ناترازی صندوق‌های بازنشستگی، ناترازی بانکی و ناترازی ارزی در اقتصاد است. از طرفی دیگر، عوامل دیگری همچون فشار هزینه و مشکلات ساختاری نیز از دیگر عوامل مهم تأثیرگذار بر روی بی‌ثباتی قیمت‌ها و تورم در کشور هستند. در این پژوهش، مهم‌ترین راهکارها جهت رفع تورم نیز عبارت‌اند از: سیاست هدف‌گذاری نرخ تورم، اتخاذ تدابیر صحیح در جهت انضباط مالی دولت، کاهش وابستگی درآمدی دولت به درآمدهای پرنوسان نفتی، حذف خلق

۱. برگرفته از طرح پژوهشی نشست‌های تخصصی مهار تورم، ریشه‌ها و راهکارها، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی، با مشارکت ۳۲ اقتصاددان، ۱۴۰۲.

2. m.shamsolahrar@gmail.com

3. shakiba@ihss.ir

پول از بانک‌ها و اصلاح قوانین بانکی، نظارت بر عملکرد نظام بانکی، پیشگیری از ایجاد تکانه‌های ارزی و حداقل‌سازی نوسانات ارز، اصلاح نظام مالیاتی، کوتاه‌کردن دست‌ذی‌نفعان، جلوگیری از تصدی‌گری دولت، هدایت نقدینگی به سمت تولید، افزایش بهره‌وری و کارایی در تولید، بهبود محیط کسب‌وکار و رفع تحریم‌ها.

کلیدواژه‌گان: نرخ تورم، ایران، ریشه‌ها و راهکارها، نرخ رشد اقتصادی.

بررسی اثر متغیرهای کلان اقتصادی بر رشد نقدینگی در ایران طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۰ با استفاده از الگوی خودرگرسیون برداری

محمد رضا شهبازی^۱

دانشجوی دکتری اقتصاد مالی، دانشگاه امام صادق (ع) (نویسنده مسئول)

علی موظف رستمی^۲

دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد مالی، دانشگاه امام صادق (ع)

رشد نقدینگی یکی از مهم‌ترین متغیرهای مؤثر بر تورم است که در علامت‌دهی احتمالات تغییر اقتصاد از نظام تورمی پایین به نظام تورمی بالا نقش مهمی دارد. در صورتی که میزان رشد نقدینگی کمتر از نیاز حال حاضر اقتصاد باشد، تجارت و تبادلات اقتصادی، تأمین نیازهای مالی اقتصاد، امنیت و پایداری بازارهای مالی و غیره را با مشکل مواجه می‌کند. از طرفی، اگر میزان رشد نقدینگی بیش از حد ممکن باشد، اقتصاد کشور تورم‌های ناپایدار، نوسانات نرخ ارز و عدم استحکام اقتصادی را تجربه خواهد کرد. از این رو، تعادل میان رشد نقدینگی و سایر عوامل اقتصادی بسیار مهم است و سیاست‌گذار اقتصادی باید تمامی عوامل مؤثر بر رشد نقدینگی را تحت نظر داشته باشد. به همین سبب، در این مجال سعی بر آن بوده است که اثرات وقوع شوک در متغیرهای نرخ سود حقیقی، رشد پایه پولی و رشد تولید ناخالص داخلی بر رشد نقدینگی در اقتصاد ایران در طی سال‌های ۱۳۸۶ الی ۱۴۰۰ با استفاده از الگوی خودرگرسیون برداری (VAR^۲) مورد ارزیابی قرار گیرد. طبق برآورد صورت گرفته، پس از گذشت پنج سال در صورت وقوع یک شوک مثبت در تولید ناخالص داخلی حقیقی صرفاً ۸/۱۵ درصد از تغییرات رشد نقدینگی توجیه شده است. این در حالی است که در صورت وقوع شوک در نرخ سود حقیقی و رشد پایه پولی به ترتیب ۲۶/۳ درصد و ۱۹/۹ درصد از تغییرات رشد نقدینگی پوشش داده خواهد شد که در مجموع، ۴۶ درصد از تغییرات رشد نقدینگی را شامل شده است. به بیان دیگر، شوک در رشد تولید ناخالص داخلی حقیقی تأثیر غیر محسوس بر تغییرات رشد نقدینگی در اقتصاد ایران

1. m.reza.shahbazi.1998@gmail.com

2. ali.rostami@isu.ac.ir

3. Vector autoregression

داشته و بخش قابل توجهی از تغییرات رشد نقدینگی متأثر از وقوع شوک در نرخ سود حقیقی و رشد پایه پولی بوده است.

کلیدواژگان: تولید ناخالص داخلی، پایه پولی، نرخ سود حقیقی، رشد نقدینگی، سیاست پولی.

تحلیل آثار تغییرات قیمت جهانی غذا بر قیمت داخلی مواد غذایی در ایران

ابراهیم جاودان^۱

استادیار مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصادی کشاورزی و توسعه روستایی (نویسنده مسئول)

مهدی شعبان‌زاده خوشرویی

استادیار مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصادی کشاورزی و توسعه روستایی

تغییرات قیمت جهانی غذا در دو دهه اخیر همواره از موضوعات مهم پیش‌روی کشورهای مختلف به‌ویژه کشورهای واردکننده مواد غذایی بوده است، به‌خصوص اینکه آثار آن در کشورهای با سطح درآمد پایین نمود بیشتری پیدا کرده و در مطالعات متعددی مورد بررسی قرار گرفته است. ایران بخشی از مواد غذایی و همچنین بخشی از نهاده‌های موردنیاز برای تولید محصولات کشاورزی خود را از سایر کشورها وارد می‌کند. بنابراین، همواره در معرض شوک‌ها و نوسانات بازار جهانی مواد غذایی قرار دارد. از سوی دیگر، مواد غذایی به دلیل سهم قابل توجه در سبد مصرفی خانوارهای ایرانی، نقش چشم‌گیری در شکل‌گیری تورم کل در اقتصاد ایران دارند. از این‌رو، بررسی ارتباط تغییرات قیمت جهانی با قیمت‌های داخلی حائز اهمیت است. در این راستا، مطالعه حاضر به بررسی اثر تغییرات قیمت جهانی مواد غذایی بر قیمت‌های داخلی آن پرداخته است. برای دستیابی به این هدف از داده‌های فصلی دوره ۱۳۸۶-۱۴۰۱ و الگوی خودتوضیح با وقفه‌های گسترده غیرخطی استفاده شده است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که واکنش شاخص قیمت مواد غذایی به تغییرات افزایشی و کاهش قیمت جهانی غذا متفاوت است. بر این اساس، با افزایش یک درصدی در قیمت جهانی مواد غذایی، قیمت غذا در ایران ۰٫۵۸ درصد در بلندمدت افزایش می‌یابد. این در حالی است که کاهش قیمت جهانی غذا اثر معنی‌داری بر قیمت مواد غذایی در ایران ندارد. علاوه بر این، متغیرهای نرخ ارز و حجم عرضه پول نیز اثر معنی‌داری بر قیمت مواد غذایی در ایران داشته و در بلندمدت منجر به افزایش قیمت مواد غذایی می‌شوند.

کلیدواژه‌گان: قیمت داخلی، قیمت جهانی، مواد غذایی، الگوی NARDL، ایران.

1. ebrahimjavadan@gmail.com

تحلیل تأثیر قوانین و مقررات اقتصادی منقضی شده بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی با رویکرد تورم‌زا بودن آثار برخی از قوانین

میمنت ابراهیمی^۱

دکتری علوم اقتصادی، دانشگاه اصفهان

قوانین و مقررات در راستای نظم‌بخشی به روابط و نیازهای انسان در تعامل با هم‌نوعان خود تدوین می‌شوند. قانون‌گذار با درک وجود خلأ و شناسایی نیاز در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فردی، اقدام به چهارچوب‌بندی روابط از طریق تدوین قوانین و مقررات می‌کند. از این‌رو، در تمام حوزه‌های اجتماعی و انسانی تلاش شده است برقراری نظم و آرامش با اجرای قوانین و مقررات صورت گیرد. در صورتی که قوانین و مقررات به درستی اجرا نشوند، جامعه دچار هرج‌ومرج و حقوق افراد تضییع می‌شود. قوانین، مقررات، آیین‌نامه‌ها و بخش‌نامه‌های منقضی شده و متناقض در عرصه فعالیت‌های تجاری و ضعف در سیستم به‌روزرسانی و اصلاح آن‌ها از مهم‌ترین مشکلاتی محسوب می‌شوند که فعالان حوزه کسب‌وکار با آن مواجه هستند. این مسئله در زمره مهم‌ترین موانع در گسترش سرمایه‌گذاری، تولید ملی و توسعه اقتصادی شمرده می‌شود که خود می‌تواند یکی از علل و ریشه‌های تورم در ایران باشد. از این‌رو، در این مقاله برخی از قوانین و مقررات (آیین‌نامه‌ها، بخش‌نامه‌ها و ...) منقضی شده و متناقض در حوزه‌های مختلف شامل حوزه امور مالیاتی، بازار پول و سرمایه، محیط کسب‌وکار، کشاورزی و صنایع غذایی، کار و تأمین اجتماعی، معادن و صنایع معدنی، انرژی، صنایع، پالایشی و پتروشیمی و تجارت خارجی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

کلیدواژگان: قوانین و مقررات منقضی شده، موانع سرمایه‌گذاری، قوانین تورم‌زا، تورم.

تأثیر تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی بر پویایی تورم در اقتصاد ایران

رحمان حریری^۱

استادیار و عضو هیئت علمی گروه علوم سیاسی دانشگاه رازی

مبینا نوری

دانشجوی کارشناسی علوم سیاسی دانشگاه رازی

تورم به‌عنوان یک چالش دائمی در چشم‌انداز اقتصادی ایران در چند دهه گذشته باقی مانده است. عوامل چندوجهی متعددی - که ابعاد سیاسی، اقتصادی و فرهنگی را در بر می‌گیرد - در مجموع در تشدید نرخ تورم نقش داشته‌اند. اعمال تحریم‌های شدید اقتصادی، که مشخصه آن تأثیر مبهم آشکار آن است، نقشی اساسی در شکل‌دهی مسیر تورم ایران داشته است. با توجه به اهمیت تاریخی تورم در بافت اقتصادی ایران، این مطالعه تلاش می‌کند تا رابطه پیچیده بین تحریم‌های اقتصادی و نرخ تورم را روشن کند و بررسی کند که آیا تأثیر تحریم‌ها عمدتاً مستقیم یا غیرمستقیم است. به نظر می‌رسد تحریم‌های اقتصادی مجموعه‌ای از افزایش هزینه‌ها و کاهش تولید را در صنایع مختلف ایجاد می‌کند و در نتیجه باعث ایجاد یک اثر دومینویی می‌شود. این به نوبه خود می‌تواند منجر به افزایش نرخ ارز و کاهش ارزش پول محلی شود که هر دوی این‌ها پتانسیل ایجاد یک مارپیچ تورمی در کشور را دارند. این مقاله با استفاده از یک رویکرد توصیفی - تحلیلی نشان می‌دهد که تحریم‌های اقتصادی منجر به انقباض قابل توجه تجارت بین‌المللی می‌شود که با کاهش صادرات و واردات، کاهش دسترسی به منابع مالی بین‌المللی و افزایش کسری بودجه آشکار می‌شود.

کلیدواژه‌گان: تورم، تحریم‌های بین‌المللی، اقتصاد، تجارت، ایران.

ریشه‌یابی علل تورم در ایران با رویکرد چندمنظری به شبکه ابعاد فرهنگی-شناختی، اقتصادی-مالی و ژئوپلیتیک-حکمرانی

سارا بوربور^۱

استادیار دانشکده مهندسی صنایع و سیستم‌ها، دانشگاه تربیت مدرس

عمار رحمانی

دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی

امین عباسی

دانشجوی کارشناسی ارشد کامپیوتر

محمدرضا بشارتی

دانشجوی دکتری کامپیوتر

با یک رویکرد مبتنی بر نظریه‌سازی متکی به شواهد و بر اساس جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و ترکیب شواهد چندمنظری می‌توان به دیدی جامع، ژرف، متصل به واقعیت و حقیقت‌نما از مسئله تورم در ایران دست یافت. با چنین رویکردی و بر اساس روشی ترکیبی و فرارشته‌ای، در این پژوهش یک نظریه جدید برای ریشه‌یابی علل تورم در ایران ارائه شده است.

پژوهش حاضر با هدف تحلیل تورم در فضای مجازی و بررسی احساسات مردم نسبت به موضوع تورم و بررسی نقش این تحلیل‌ها در زمان وقوع تورم نگاشته شده است. روش تحقیق از نوع خزش داده‌های فضای مجازی است و برای این منظور، از داده‌های شبکه‌های اجتماعی توئیتر و تلگرام استفاده شده است و براین اساس، انتظار تورمی مردم در اوج رویدادهای تورمی از سال ۱۴۰۱ تاکنون مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین، داده‌های مکانی تورم و روند آن از سال ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۲، تحلیل شده است.

بر اساس یافته‌ها و بینش حاصل از آگاهی به این نظریه، می‌توان برای ارائه راهکارها و سیاست‌هایی بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت جهت حل ریشه‌ای تورم اقدام کرد. تحلیل نظام‌مند مبتنی بر نظریه فوق‌الذکر بیانگر این نکته روشن است که سیاست‌های

کلی اقتصاد مقاومتی (ابلاغی مقام معظم رهبری) می‌تواند بخشی مهم و اساسی از «راهکارها و سیاست‌ها» را تأمین کند.

کلیدواژگان: تورم، خزش داده، فضای مجازی، شبکه اجتماعی، داده مکانی.

تورم و سیاست خارجی در اقتصاد سیاسی بین‌الملل

فرهاد جوان^۱

کارشناس ارشد اقتصاد توسعه

سیاست خارجی هر کشوری رابطه مستقیمی با سیاست‌های داخلی و اقتصادی آن کشور دارد. دیپلماسی اقتصادی هر کشوری تشکیل‌دهنده اصلی اجزای اقتصاد و تجارت خارجی آن کشور است و تأثیرات عمیق سیاست‌های تجاری خارجی و تعامل با دیگر کشورها بر متغیرها و شاخص‌های اقتصادی آن امری بدیهی تلقی می‌شود. شاخص تورم اقتصاد هر کشور به‌عنوان اصلی‌ترین شاخص اقتصادی هر کشور نیز از این قاعده مستثنی نیست. از آنجایی که از عوامل اصلی و ریشه‌ای تورم می‌توان به متغیرهایی از جمله نرخ ارز و مدیریت واردات کالا (طرف عرضه) و همچنین افزایش تقاضا و صادرات کالا و خدمات (طرف تقاضا) اشاره کرد و از طرف دیگر، این متغیرها ارتباط تنگاتنگ و کاملاً مستقیمی با سیاست‌های کلان در روابط خارجی و دیپلماسی اقتصادی و تجاری هر کشور دارند، به طوری که با هر سیاست و موضع‌گیری در روابط خارجی تأثیرات مستقیم و عمیقی بر متغیرهای یادشده و پیرو آن بر شاخص کل تورم هر کشور را می‌توان شاهد بود، این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی و به صورت تحقیق اسنادی در پی آن است که با تعریف و تشریح تئوریک این عوامل و همچنین اثرات آن‌ها بر شاخص تورم از یک سو و اثرات سیاست خارجی و نحوه تعامل با جهان و نوع دیپلماسی اقتصادی در روابط بین‌المللی کنونی بر این متغیرها از سوی دیگر به ارتباط میان تورم و سیاست خارجی و دیپلماسی کلان اقتصادی و تجاری هر کشور در اقتصاد سیاسی بین‌الملل بپردازد.

کلیدواژگان: تورم، روابط خارجی، سیاست‌های کلان، دولت، اقتصاد سیاسی.

چکیده‌های مقالات محور دوم همایش
آثار تورم در ایران

همایش ملی مسئله تورم در ایران

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اثر تعاملی تورم و عدم تقارن اطلاعات بر کارایی سیستم مالی

یوسف عیسی زاده روشن^۱

استادیار گروه اقتصاد دانشگاه مازندران (نویسنده مسئول)

درسا بابایی^۲

کارشناسی ارشد علوم اقتصادی دانشگاه مازندران

نقش نظام مالی در اثرگذاری بر سرمایه‌گذاری و تولید سبب شده تا به‌عنوان ابزاری که زمینه‌ساز رشد اقتصادی است مورد توجه خاص قرار گیرد. براین اساس، آگاهی از عوامل تأثیرگذار بر کارایی سیستم مالی ضروری به نظر می‌رسد. عدم تقارن اطلاعات به‌عنوان یکی از مؤثرترین متغیرها در کارایی سیستم مالی مطرح بوده است. عدم تقارن اطلاعات ممکن است بنا به دلایل مختلفی در سیستم مالی وجود داشته باشد که در این صورت بر کارایی نظام مالی اثرات نامطلوبی بر جای خواهد گذاشت. علاوه بر این، در شرایط تورمی تمایل به پنهان کردن اطلاعات افزایش یافته و این مسئله کارایی نظام مالی را بیشتر تضعیف می‌کند. هدف اصلی این پژوهش بررسی اثرگذاری نرخ تورم بر رابطه عدم تقارن اطلاعات و کارایی سیستم مالی در کوتاه‌مدت و بلندمدت است. برای این منظور، کشورهای منتخب در حال توسعه با نرخ تورم متوسط و بالا در نظر گرفته شد و داده‌های موردنیاز در بازه زمانی ۲۰۰۴-۲۰۲۰ جمع‌آوری و با روش گشتاور تعمیم‌یافته و حداقل مربعات کاملاً اصلاح‌شده مدل تحقیق برآورد شده است. نتایج نشان می‌دهد در کشورهای با نرخ تورم متوسط و بالا، با افزایش نرخ تورم، اثر منفی عدم تقارن اطلاعات بر کارایی سیستم مالی هم در کوتاه‌مدت و هم در بلندمدت افزایش می‌یابد.

کلیدواژگان: کارایی، سیستم مالی، تورم، عدم تقارن اطلاعات.

1. y.eisazadeh@umz.ac.ir

2. dorsababae@gmail.com

بررسی رابطه تورم و رشد اقتصادی در ایران؛ رهیافت فیلتر کالمن و مفهوم روند ضمنی

میثم حداد^۱

دکتری اقتصاد و کارشناس دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران (نویسنده مسئول)

خدیدجه صالحی ابر^۲

دکتری اقتصاد و کارشناس دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران

نرخ رشد واقعی اقتصادی از بارزترین شاخص‌های عملکرد بخش واقعی اقتصاد یک کشور است. همچنین، متغیر تورم به‌عنوان یکی از مهم‌ترین متغیرهای کلان اقتصادی با فعالیت‌های بخش واقعی اقتصاد در تعامل است. با توجه به اینکه دستیابی به نرخ رشد اقتصادی مناسب از مهم‌ترین اهداف اقتصاد کلان است، باید قبل از اجرای هرگونه تصمیم و اتخاذ سیاست در تثبیت تورم، به تأثیر این متغیر بر رشد بخش واقعی اقتصاد هم توجه کافی کرد. با توجه به اینکه اقتصاد ایران در مقایسه با کشورهای پیشرفته در هردو مقوله رشد و تورم با مشکلاتی روبرو است، تحلیل این بحث حائز اهمیت است. در پژوهش حاضر با به‌کارگیری الگوی بَرُو و با استفاده از رهیافت فیلتر کالمن و مفهوم روند ضمنی از طریق وارد کردن متغیر غیرقابل مشاهده به بررسی رابطه بین تورم و رشد اقتصادی در ایران طی دوره زمانی ۱۳۵۳-۱۴۰۱ پرداخته شد. در این پژوهش، از متغیرهای موجودی سرمایه، نیروی کار، امید زندگی، نرخ باسوادی، حاشیه نرخ ارز، نرخ تورم، مجذور تورم و تولید ناخالص داخلی استفاده شد. همچنین، به منظور مقایسه نتایج حاصل از برآورد اثر تورم بر رشد اقتصادی و بررسی نتایج بلندمدت از مدل خودرگرسیون با وقفه‌های گسترده (ARDL) استفاده شد. نتایج حاکی از آن است که سطح آستانه تورم در کوتاه‌مدت ۱۶٫۹ درصد و در بلندمدت ۹٫۴ درصد است. بنابراین، توصیه می‌شود هدف‌گذاری نرخ تورم پایین‌تر از این سطوح بایستی مورد توجه قرار گیرد. همچنین، رابطه متغیرهای نیروی کار، سرمایه، امید زندگی و نرخ باسوادی با رشد اقتصادی مثبت و معنی‌دار برآورد شد و رابطه منفی حاشیه نرخ ارز و رشد

1. m_hadad@sci.org.ir

2. salehi_kh90@yahoo.com

اقتصادی تأیید شد. لذا، برای افزایش رشد اقتصادی در ایران سیاست‌های افزایش اشتغال، افزایش موجودی سرمایه و کاهش حاشیهٔ نرخ ارز توصیه می‌شود.

کلیدواژگان: تورم، نقطه آستانه تورم، رشد اقتصادی، مفهوم روند ضمنی، فیلتر کالمن، خودرگرسیون با وقفه گسترده.

محاسبه نااطمینانی تورم در ایران با بهره‌گیری از منطق فازی

لیلی نیاکان^۱

استاد یار پژوهشکده بیمه

زهرآ بردال^۲

مریی دانشگاه غیرانتفاعی ارشاد دماوند

تورم یا افزایش غیرمتناسب سطح عمومی قیمت‌ها و کاهش قدرت خرید پول یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین متغیرها در اقتصاد هر کشور به‌ویژه کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شود. طبق نظریه ساختارگرایی تورم، با افزایش سطح عمومی قیمت‌ها، نااطمینانی در نظام اقتصادی ایجاد می‌شود. نااطمینانی تورم یکی از عوامل مهم در به‌وجود آمدن هزینه تورم است که در مقاطع مختلف، به‌ویژه در نرخ‌های بالا، اثرات نامطلوبی را بر اقتصاد کشورها تحمیل می‌کند. نااطمینانی در مورد سطوح آتی تورم سبب انحراف بین تصمیمات پس‌انداز و سرمایه‌گذاری می‌شود و از این طریق، ارزش واقعی مقدار پرداخت‌های اسمی آینده را با ابهام مواجه می‌کند. از این رو، اندازه‌گیری عامل کیفی مانند نااطمینانی با استفاده از ابزارهایی همچون سیستم فازی راهکاری جهت کمی‌کردن این متغیر به‌منظور برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مناسب جهت کنترل هرچه بهتر آن است، هدفی که در این تحقیق به دنبال تحقق آن هستیم. در این مقاله، با استفاده از دو متغیر ورودی (نهاده) نرخ تورم و نرخ رشد تولید ناخالص داخلی طی سال‌های ۱۳۷۷-۱۴۰۱ و با بهره‌گیری از الگوی فازی مثلثی برای این سال‌ها، اقدام به کمی‌سازی نااطمینانی تورم در ایران نمودیم که مقدار این شاخص طبق محاسبات انجام‌شده عدد ۰٫۵۰۱۶۵۳۴۱۵۱ به دست آمد. نکته حائز اهمیت این است که تورم و نااطمینانی تورم مکمل یکدیگر هستند و اندازه‌گیری و مشخص کردن مقدار دقیق و بررسی رابطه بین آن‌ها و تأثیرگذاری‌شان بر سایر متغیرها می‌تواند در راستای اتخاذ سیاست‌های کنترلی به سیاست‌گذاران کمک شایان توجهی کند.

کلیدواژگان: تورم، تولید ناخالص داخلی، نااطمینانی تورم، منطق فازی.

1. niakan@irc.ac.ir

2. bardal64@gmail.com

تورم و نوسانات تورم در اقتصاد ایران

کاوه درخشانی درآبی^۱

استادیار گروه اقتصاد، دانشگاه اراک

تورم یکی از متغیرهای کلیدی و بحث‌برانگیز اقتصادی است. نظریات متفاوتی در رابطه با تأثیر تورم بر فعالیت‌های اقتصادی وجود دارد. برخی تورم‌های کنترل شده را برای رشد بخش واقعی اقتصاد مفید دانسته و برخی بر این باورند تورم با تغییرات سطح قیمت‌ها و ایجاد نااطمینانی در ارزش حال و نرخ بازده پروژه‌های سرمایه‌گذاری، تأثیر منفی بر بخش واقعی اقتصاد دارد. بنابراین، نوسانات تورم در تحلیل رابطه تورم و بخش واقعی اقتصاد از اهمیت بالایی برخوردار است. براین اساس، هدف این مطالعه بررسی رابطه میان تورم و نوسانات تورم در اقتصاد ایران است. به این منظور، از داده‌های تورم نقطه‌به‌نقطه ماهانه از فروردین ۱۳۶۱ تا خرداد ۱۴۰۲ استفاده شده است. با توجه به هدف پژوهش، برای برآورد ضرایب از رویکرد واریانس ناهمسان شرطی با ضرایب متغیر زمانی (TV-GARCH) استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که ضریب برآورد شده برای رابطه میان تورم و نوسانات آن در دوره مورد بررسی ثابت نبوده است. همراه با کاهش سطح تورم، رابطه میان نوسانات تورم و مقدار تورم کاهش یافته و حتی در برخی دوره‌ها منفی بوده است و در دوره‌های تورم بالا، ضریب رابطه مثبت و بزرگ‌تر بوده است. بر اساس یافته‌های پژوهش می‌توان افزود در شرایطی که تورم بالا باشد، نااطمینانی تورم افزایش یافته و از این طریق تورم می‌تواند با ایجاد فضای نااطمینانی در اقتصاد باعث کاهش فعالیت‌های اقتصادی شود. همچنین، در دوره‌هایی که تورم در سطح پایینی قرار دارد، رابطه تورم و نوسانات تورم کوچک است و شاخص به‌دست‌آمده برای نوسانات تورمی پایین و در برخی موارد منفی بوده است که نشان می‌دهد تورم پایین می‌تواند با از بین بردن فضای نااطمینانی منجر به بهبود وضعیت فعالیت‌های اقتصادی در کشور شود.

کلیدواژگان: تورم، نوسانات، نااطمینانی، ضرایب متغیر زمانی.

سیاسی‌شدن معیشت: بحثی از منظر الهیات سیاسی تجدد

شروین مقیمی زنجانی^۱

عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات سیاسی، بین‌المللی و حقوقی، پژوهشگاه علوم انسانی
و مطالعات فرهنگی

این تلقی که بروز معضلات معیشتی، از جمله تورم، بیکاری، بالارفتن نرخ ارز، کاهش قدرت خرید و امثالهم، مستقیم یا غیرمستقیم می‌تواند موجب بروز نارضایتی‌های سیاسی شود، گزاره‌ای است که تقریباً اغلب پژوهشگران اقتصادی به‌نوعی آن را می‌پذیرند. تردیدی نیست که این گزاره، به‌ویژه با توجه به وضع کنونی حاکم بر شبکه ارزش‌های موردتوق جوامع مدرن، گزاره‌ای صادق است. باین حال، به نظر می‌رسد برای فهم آن، نیازمند تأمل در همان شرایط وجودی‌ای هستیم که این گزاره در آن صادق «به نظر می‌رسد». برای آنکه مسئله معیشت به یک مسئله بالقوه سیاسی تبدیل شود، معیشت از پیش باید در فهم انسان‌های جامعه از مقوله خوشبختی یا سعادت، جایگاهی محوری پیدا کرده باشد. به عبارت دیگر، خوشبختی یا سعادت می‌بایست در ذهنیت جامعه، با رفاه و برخورداری از امکانات اقتصادی و رفاهی، نسبتی وثیق پیدا کرده باشد. برای آنکه چنین تغییری در وضع وجودی یک جامعه حاصل شود، انسان می‌بایست در گسست از تلقی پیشامدرن، به «انسان اقتصادی» [homo economicus] تقلیل یافته باشد. «انسان اقتصادی» مفهومی است که به‌ویژه از سده نوزدهم به بعد، در کانون تأملات اقتصاددانان کلاسیک قرار گرفت. اما ریشه‌های اصلی این تلقی را باید نزد فیلسوفان اولیه مدرن، به‌ویژه هابز و لاک، جستجو کرد. شرایط امکان ظهور «انسان اقتصادی» نفی ویژگی‌های استعلایی در انسان به سود ویژگی‌های تماماً درون‌ماندگار بود. پیروزی هابز و لاک در جانداختن تلقی مدرنیستی و تقلیل‌گرای مزبور، بعدها در زبان اقتصاددانان کلاسیک، به مفهوم «انسان اقتصادی» منتهی شد. از این رو، می‌توان گفت که هسته سخت مدرن شدن همین وجه درون‌ماندگار هابزی-لاکی است که به‌نوعی در صورتبندی «انسان اقتصادی» تداوم پیدا کرد. با این وصف، میزان سیاسی‌شدن معیشت و نارضایتی‌های سیاسی ناشی از معضلات اقتصادی می‌تواند به‌مثابه معیاری

برای سنجش میزان مدرن بودن یک جامعه تلقی شود. از این رو، شاید بتوان گفت که جامعه ایران، فارغ از همه تنوعات و اختلاف سلیقه‌هایی که گاه خصلتی اساساً سیاسی دارند و در بسیاری از مواقع در تضاد و تباین با یکدیگر قرار می‌گیرند، در یک جمع‌بندی کلی، جامعه‌ای است که به شدت معیار اصلی مدرن شدن را پذیرفته است. به بیان دیگر، «انسان اقتصادی» به نوعی جای خود را در عقل سلیم ایرانی مستحکم ساخته است و این نکته‌ای است که تأمل در آن بسیاری از اختلافات به ظاهر اساسی در حوزه سیاسی و عقیدتی را به حاشیه می‌راند. اگر بپذیریم که جامعه ایران، حتی در قیاس با کشورهای همجوار خود، جامعه‌ای به شدت مدرن (در معنای فوق‌الذکر است)، لاجرم باید بپذیریم که وضع وجودی آن در قیاس با دهه‌های پیش، دهه‌های منتهی به مشروطیت و نیز دهه‌های منتهی به انقلاب اسلامی، اساساً دستخوش تغییری وجودی شده است. در این مقاله خواهیم کوشید تا زوایای این تغییر وجودی و نسبت آن با سیاسی شدن معیشت در ایران را مورد بررسی قرار دهیم. به زعم ما، این تغییر وجودی در نهایت خواهان آن است که در سطح سیاسی نمایندگی شود. کوشش این جامعه مدرن شده برای کسب نمایندگی، نه از رهگذر اقدامات مستقیم و متهورانه، بلکه بنا به ماهیتش، از رهگذر کوشش‌های غیرمستقیم و زیرپوستی به انجام خواهد رسید. سیاسی شدن معیشت به گونه‌ای در ایران دست بالا را پیدا کرده است که کوشش کارگزاران حکومتی برای پاسخ‌دادن به آن‌ها، حتی در صورت توفیق، نه تنها سرعت روند کسب نمایندگی وجودی را کند نخواهد کرد، بلکه به آن شتاب خواهد داد.

کلیدواژه‌گان: معیشت، سیاسی شدن، انسان اقتصادی، مدرن شدن.

بررسی تحلیلی تأثیر متقابل تورم و سرمایه اجتماعی در اقتصاد سیاسی ایران

روح الله بیات^۱

دانشیار اقتصاد، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

ویژگی و شخصیت اصلی اقتصاد سیاسی هر جامعه - که متأثر از ساختارها، بافتارها و روابط اقتصادی حاکم بر واحدهای اقتصادی اجتماع است - نحوه تأمین و توزیع منافع ذی‌نفعان واحدهای اقتصادی را در قالب تعامل افراد، بنگاه‌ها، سازمان‌ها، دولت و بخش خارجی با یکدیگر نمایان می‌سازد. از سوی دیگر، رفتار متغیرهای اقتصاد کلان به‌شدت تحت تأثیر این ساختارها و روابط متقابل اجزای اقتصاد سیاسی قرار می‌گیرد.

از این‌رو، مقاله حاضر به دنبال تبیین رفتار تورمی جامعه ایرانی بر اساس عوامل ساختاری و نهادی مستتر در اقتصاد سیاسی ایران است. این مقاله با توجه به کاهش عمیق سرمایه اجتماعی در ایران تأکید دارد که نه تنها قوام و پویایی اقتصاد سیاسی ایران بستگی تام به افزایش سرمایه اجتماعی دارد، بلکه کاهش تورم ساختاری در ایران در گرو بهبود وضعیت سرمایه اجتماعی است. افزایش سرمایه اجتماعی هزینه مبادلات اقتصادی و ریسک را به‌شدت کاهش داده و ضمن افزایش سرمایه‌گذاری و اشتغال و نیز رونق دادن به تولید و رقابتی کردن بازار، بهای تمام‌شده محصولات و خدمات را کاهش داده و موجب افزایش تولید و صادرات، کاهش تورم، تقویت پول ملی و تثبیت قیمت‌ها می‌شود. ادبیات اقتصادی و اجتماعی بسیار کم موجود در ایران به‌طور عمده به بررسی تأثیر تورم بر کاهش سرمایه اجتماعی تمرکز دارد، لیکن هدف این مقاله بررسی تأثیر متقابل این دو مقوله بر یکدیگر در فضای اقتصاد سیاسی ایران است. فرض اساسی مقاله آن است که، به لحاظ تاریخی و نهادی، اقتصاد سیاسی حاکم در ایران ضعف اساسی در تقویت هنجارها، ارزش‌ها و بنیان‌های سرمایه اجتماعی دارد و اگر به این موارد رسیدگی اساسی نشود، نمی‌توان انتظار بهبود قابل توجه در سرمایه اجتماعی ایران را داشت. با این توضیح، در فقدان سرمایه اجتماعی مطلوب، تأثیر هر نوع سیاست‌گذاری پولی و مالی در ایران برای ثبات اقتصادی و مهار تورم شکننده و

ناپایدار خواهد بود. براین اساس، مقاله حاضر با به کارگیری روش های تحلیلی و اسنادی، سیاست ها و راهکارهایی را برای بهبود سرمایه اجتماعی اقتصاد سیاسی ایران، در جهت کاهش و تسهیل هزینه های مبادلات اقتصادی و نیز تنزل و تثبیت سطح عمومی قیمت ها، پیشنهاد می کند.

کلیدواژگان: عوامل ساختاری، تورم، سرمایه اجتماعی، هزینه مبادلات اقتصادی، اقتصاد سیاسی.

بررسی و آسیب‌شناسی رابطه تورم و حداقل دستمزد در ایران

فاطمه عزیزخانی^۱

دکتری اقتصاد، پژوهشگر ارشد مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

عالیه ناظمی

کارشناس مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تعیین حداقل دستمزد از جمله بحث‌برانگیزترین موضوعات سیاستی در بازار کار است و اهمیت این موضوع از دو جنبه تعداد زیاد کارگران و کارفرمایان، که نسبت به دستمزدها تأثیرپذیرند و آثاری که دستمزد و حداقل دستمزد بر سایر زمینه‌های اقتصادی بر جای می‌گذارد، قابل‌بررسی است. در ایران باتوجه به ماده ۴۱ قانون کار و تأکید قانونی بر تعیین حداقل دستمزد به تناسب نرخ تورم و هزینه معیشت کارگران، رابطه بین حداقل دستمزد و تورم به یکی از پرچالش‌ترین مباحث تبدیل شده است. بررسی روندها کاهش قدرت خرید و رشد حداقل دستمزد حقیقی را نشان می‌دهند و این شواهد عدم موفقیت شیوه کنونی تعیین حداقل دستمزد و عدم کارایی آن در افزایش رفاه خانوار و کارگران را به تصویر می‌کشد و تأثیر افزایش دستمزد بر افزایش تقاضای مؤثر و ایجاد تورم از این طریق را نفی می‌کند. همچنین، بررسی تأثیر شوک رشد حداقل دستمزد بر نرخ تورم نشان می‌دهد که اثر این شوک در لحظه آنی باتوجه به انتظارات تورمی افزایشی است، اما انتقال این شوک به بنگاه‌ها و تأثیر آن بر قیمت تمام‌شده با تأخیر انجام می‌شود. بنابراین، در بررسی رابطه تورم و دستمزد به نظر می‌رسد در نظر گرفتن وقفه مناسب‌تر است، چون تأثیر این فرایند به‌طور همزمان اتفاق نمی‌افتد. به‌طور کلی، یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که صرف تعیین حداقل دستمزد به تناسب نرخ تورم کافی نبوده و حتی تأمین‌کننده معیشت خانوار هم نیست و از آنجایی که بنگاه‌ها هم در شرایط سودآور نیستند، افزایش حداقل دستمزد منجر به افزایش هزینه تولید شده و در نهایت به افزایش قیمت کالا و خدمات می‌انجامد. بنابراین، لازم است در معیارهای تعیین دستمزد علاوه بر تورم و هزینه معیشت، معیارهایی مبنی بر شرایط بنگاه‌های اقتصادی هم لحاظ شود. همچنین، چالش اصلی

1. fatemehazizkhani@gmail.com

در این زمینه تورم است که موجب کاهش قدرت خرید مستمر شاغلین می‌شود و راهبرد اصلی در کنار توجه به شاخص قدرت خرید افراد، باید کنترل تورم باشد، در غیر این صورت افزایش‌های بسیار زیاد در حداقل مزد با هدف حفظ و ارتقای خرید تبعات منفی زیادی به همراه دارد.

کلیدواژگان: تورم، حداقل دستمزد، هزینه معیشت، ایران.

برآورد منحنی فیلیپس و بررسی رکود تورمی در کشور و استان تهران

سید عادل خراسانی^۱

دکتری اقتصاد، دانشگاه تهران

نازنین نصیریان^۲

کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشگاه شهید چمران اهواز

رکود تورمی شرایطی است که رشد اقتصادی آهسته و نرخ بیکاری نسبتاً بالایی به ثبت رسیده و یا رکود اقتصادی به وجود آید، و از طرف دیگر، در همین شرایط قیمت‌ها نیز افزایش پیدا کند. در این میان، بیکاری یکی از عارضه‌های مزمن اقتصاد ایران و استان‌های کشور از جمله استان تهران است، به طوری که نرخ آن همواره با نرخ طبیعی بیکاری فاصله‌ای قابل توجه دارد. اما طی سال‌های اخیر، سیاست‌هایی با اتکا به افزایش حجم نقدینگی برای تقویت اشتغال و کاهش بیکاری اتخاذ شده‌اند که آثار تورمی در پی داشته‌اند. لذا در این تحقیق تلاش می‌شود تا با احتساب عوامل مشترک مؤثر بر تورم و میزان بیکاری در قالب روش‌های مختلف آماری و اقتصادسنجی به تحلیل وجود رابطه میان دو متغیر بر مبنای رابطه منحنی فیلیپس پرداخته شود. در این پژوهش دو مدل مورد برآورد قرار گرفتند که در یکی نرخ تورم هر دوره تابعی از نرخ بیکاری همان دوره و نرخ تورم دوره قبل و در مدل دوم نرخ تورم هر دوره تابعی از تولید و دستمزدهای همان دوره و تورم دوره قبل است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد رابطه منحنی فیلیپس طی دوره مورد بررسی در ایران و استان تهران برقرار است. این موضوع نشان‌دهنده آن است که سیاست‌های تشویق بخش خصوصی به منظور تحریک بخش عرضه اقتصاد و بهبود اشتغال و بیکاری همزمان با یکدیگر می‌تواند راهگشای رکورد تورمی باشد؛ چرا که سیاست‌های طرف تقاضا با وجود منحنی فیلیپس تنها می‌تواند اشتغال و یا تورم را بهبود بخشد که در حقیقت می‌بایست از یک مورد چشم‌پوشی کرد. بنابراین، راهکار اصلی مقابله با تورم توجه به سیاست‌های طرف عرضه اقتصاد است.

کلیدواژگان: تورم، بیکاری، سیاست‌های اشتغال، منحنی فیلیپس، اقتصاد ایران و استان تهران.

1. adelkhorasani@gmail.com

2. nazanin.nasirian@gmail.com

اثرات کوتاهمدت و بلندمدت تورم و تولید بر شاخص صنعت ایران

فریبا عثمانی^۱

دکتری اقتصاد، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران

یوسف محنت‌فر

دانشیار اقتصاد انرژی دانشگاه مازندران، ایران

پیوند بین بازده سهام و شاخص‌های کلان اقتصادی یک پدیده قابل‌بحث در تمام زمان‌ها بوده است. شاخص صنعت، که نشان‌دهنده عملکرد بازار سهام و وضعیت صنعت هر کشور است، تحت تأثیر متغیرهای کلانی مثل تورم و تولید قرار دارد. علاوه بر این، در دهه‌های اخیر، نرخ تورم در ایران روند صعودی داشته است. از این رو، این مقاله به صورت تجربی با داده‌های ماهانه طی دوره فروردین ۱۳۹۴ تا اسفند ۱۴۰۱ با استفاده از مدل ARDL به بررسی اثرات کوتاه‌مدت و بلندمدت تورم و تولید بر بازده شاخص صنعت در ایران پرداخته است. نتایج تجربی نشان داد که تورم مطابق با فرضیه فیشر اثر مثبت و معناداری در بلندمدت بر شاخص صنعت دارد. علاوه بر این، نتایج حاکی از ارتباط مثبت و معنادار در کوتاه‌مدت و بلندمدت بین تولید صنعتی و شاخص صنعت بوده است. نتایج تجربی این مطالعه پیامدهای سیاست‌گذاری مهمی در اختیار سرمایه‌گذاران و مقامات پولی قرار می‌دهد.

کلیدواژه‌گان: تورم، تولید، شاخص صنعت، اثرات بلندمدت.

بررسی تأثیر هزینه‌های پنهان و پیامدهای منفی تورم بر بخش‌های صنعتی کشور

علی رنجبرکی^۱

استادیار گروه اقتصاد، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی

افزایش قیمت نهاده‌های تولید اصلی‌ترین و آشکارترین تأثیر تورم بر بخش‌های تولید است که می‌تواند موجب کاهش سودآوری و افزایش سرمایه در گردش موردنیاز بخش‌های تولیدی شود. علاوه بر این هزینه‌های آشکار، وقوع تورم در کشور موجب بروز هزینه‌های پنهان و پیامدهای اقتصادی-اجتماعی منفی برای یک فعالیت اقتصادی مولد می‌شود که در نهایت، مزیت نسبی فعالیت در بخش‌های مولد صنعتی را برای صاحبان سرمایه کاهش می‌دهد. در این تحقیق، با استفاده از مصاحبه عمیق تخصصی با صاحبان صنایع تولیدی کشور به بررسی تأثیرات غیرمستقیم و پنهان تورم بر فعالیت‌های اقتصادی مولد پرداخته شده است. با توجه به شدت تأثیر گذاری منفی تورم بر سودآوری و گردش مالی بخش‌های تولیدی، عدم توجه سیاست‌گذاران به تأثیرات مخرب پنهان تورم بر بخش‌های تولیدی کشور می‌تواند زمینه کاهش مضاعف تولید ملی و اشتغال‌زایی مولد را فراهم می‌آورد.

کلیدواژگان: تورم، بخش‌های صنعتی، هزینه‌های پنهان، ایران.

اثرات تورم و ناطمینانی تورم بر شادکامی

حسن دلیری^۱

دانشیار اقتصاد دانشگاه گلستان

تورم آثار تخریبی فراوانی بر متغیرهای اقتصادی و اجتماعی دارد. تورم‌های بالا می‌توانند با تأثیر بر متغیرهای اقتصادی و اجتماعی در جامعه سبب کاهش رفاه شوند. این کاهش در رفاه می‌تواند سبب کاهش در شادکامی جامعه شود که خود آثار جانبی زیادی خواهد داشت. علاوه بر تورم، ناطمینانی تورم نیز می‌تواند اثرات مهمی بر شادکامی در جامعه داشته باشد. ناطمینانی تورم با افزایش ریسک انتظاری در افراد می‌تواند حس شادکامی را در جامعه تقلیل دهد. در این پژوهش، با استفاده از داده‌های کشورهای منتخب جهان در ده سال اخیر به بررسی تأثیر تورم بر شادکامی پرداخته خواهد شد. علاوه بر این، با استفاده مدل‌های نوسان‌پذیر و مدل‌سازی ناطمینانی تورم، به این سؤال پاسخ داده می‌شود که آیا ناطمینانی تورم نیز می‌تواند بر شادکامی مؤثر باشد. بدین منظور، مدل بر اساس داده‌های تابلویی و رگرسیون‌های انتقال ملایم برآورد خواهد شد تا حد آستانه اثرگذاری تورم و ناطمینانی تورم بر شادکامی در کشورها شناسایی شود.

کلیدواژگان: تورم، ناطمینانی تورم، شادکامی.

برندگان و بازندگان تورم در ایران

ندا حیدری^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی

تورم به معنای افزایش پیوسته و دائمی سطح عمومی قیمت‌ها است. بیشتر مواقع، تورم در اثر سیاست‌های نادرست پولی دولت‌ها به وجود می‌آید. کسری بودجه و تأمین آن از محل استقراض بانک مرکزی از عوامل تأثیرگذار بر تورم هستند. در این میان، بررسی سیاست‌های اقتصادی دولت و میزان تأثیرگذاری آن بر تورم حائز اهمیت است. این پژوهش از بعد نظریه بازی‌ها و شناسایی برندگان و بازندگان این بازی، با رویکرد سیاست دولت‌ها بر میزان تورم و رشد اقتصادی، به دنبال راه‌حلی در جهت یافتن بهترین استراتژی و تعادل نش در بازی بین دولت و مردم است. این مقاله به بررسی سیاست‌های اقتصادی دولت‌ها در طی سال‌های ۱۳۶۸-۱۳۹۶ از منظر نظریه بازی‌ها پرداخته است و با استفاده از روش بازی‌های فرم گسترده، راهبردها و استراتژی‌های مختلف را به وسیله نمودار درختی نمایش داده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که هر زمان که دولت‌ها از طریق سیاست‌گذاری‌های علمی و عقلانی، درصد کاهش تورم و حل مشکلات اقتصادی کشور هستند، در صورت همراهی مردم با دولت در اجرایی کردن سیاست‌ها، می‌توان به تعادل نش رسید و کاهش تورم و رشد اقتصادی را تجربه کرد. در این حالت هم مردم و هم دولت هردو برندگان بازی خواهند بود. انتخاب استراتژی‌های خارج از این حالت منجر به شکست سیاست و افزایش تورم خواهد شد که در این صورت بسته به نوع انتخاب استراتژی ممکن است دولت یا مردم هر کدام بازنده یا برنده باشند یا هردو بازنده شوند.

کلیدواژگان: تورم، نظریه بازی، دولت، مردم، استراتژی، سیاست اقتصادی.

تورم و کارآفرینی زنان، یک مطالعه بین فرهنگی

سیدعلیرضا هاشمی نکو^۱

استادیار گروه مدیریت فناوری و کارآفرینی، دانشگاه علامه طباطبائی

کارآفرینی زنان در ایران و اغلب کشورها کمتر از کارآفرینی مردان اتفاق می‌افتد. در این مقاله، اثر تورم بر نسبت کارآفرینی زنان به مردان در ۲۷ کشور عضو دیده‌بان جهانی کارآفرینی بررسی شد و مشخص شد در ایران و چند کشور دیگر رابطه معناداری میان تورم و زنانگی کارآفرینی وجود دارد. سپس این مسئله با استفاده از مطالعه فرهنگ این کشورها تبیین شده است. در نهایت، مشخص شده است که کارآفرینی در ایران از جهت نسبت فعالیت‌های زنانه و مردانه و عوامل فرهنگی شبیه کشور اسپانیا است و با کشورهایمانند ایتالیا، انگلستان، چک و کانادا متفاوت است. از نتایج این مقاله می‌توان در سیاست‌گذاری‌های توسعه کارآفرینی زنان به‌خصوص در شرایط تورمی کنونی استفاده کرد و توصیه‌های سیاستی مبتنی بر دانش و فرهنگ ارائه نمود.

کلیدواژگان: تورم، کارآفرینی زنان، شکاف جنسیتی، فرهنگ، دیده‌بان جهانی کارآفرینی.

نقش قیمت‌گذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در کاهش شوک‌های مالی در نوسانات کلان اقتصادی

اصغر مبارک^۱

دکتری علوم اقتصادی، وزارت صنعت، معدن و تجارت

معمولاً، قیمت دارایی‌ها به اخبار اقتصادی واکنش حساسی نشان می‌دهد. تجربه نشان داده است که قیمت دارایی‌های سرمایه‌ای تحت تأثیر طیف گسترده‌ای از رویدادهای پیش‌بینی‌نشده قرار می‌گیرد و تأثیر برخی از این رویدادها از دیگر رویدادها نیز بیشتر است. شناسایی نقش شوک‌های مختلف مالی با لحاظ اختیار خرید واقعی در وقوع ادوار تجاری یکی از زمینه‌های جذاب کارهای تجربی در حوزه اقتصاد کلان محسوب می‌گردد. بعد از بحران مالی اخیر (۲۰۰۷-۲۰۰۸)، توجه به بخش مالی در توضیح نوسانات اقتصاد کلان بیشتر شده است. در این تحقیق، به دنبال شناسایی نقش شوک‌های بخش مالی (شوک عرضه اعتبارات، شوک قیمت مسکن و شوک بازار سهام) به همراه شوک‌های بخش حقیقی و پولی (شوک‌های عرضه کل، تقاضای کل، سیاست پولی و سرمایه‌گذاری) با لحاظ اختیار واقعی خرید در کاهش شوک‌های مالی در نوسانات کلان اقتصادی هستیم. به‌منظور شناسایی ساختاری شوک‌های مختلف از مدل خودرگرسیون برداری با محدودیت علامتی استفاده شده است. دو مدل اصلی با استفاده از روش بیزین و داده‌های فصلی برای دوره زمانی ۱۴۰۲:۴-۱۳۷۰:۱ برآورد شده‌اند. یافته‌های این مطالعه حاکی از آن است که شوک‌های مالی به‌ویژه شوک عرضه اعتبارات از اهمیت قابل ملاحظه‌ای با لحاظ اختیار واقعی خرید در کاهش شوک‌های مالی در نوسانات کلان اقتصادی برخوردار است. همچنین، شواهد دلالت دارد که شوک‌های مالی در توضیح دوره رکودی اخیر بازارهای مالی ایران نقش پررنگ‌تری داشته‌اند.

کلیدواژگان: خودرگرسیون برداری، بیزین، شوک‌های مالی، اختیار خرید واقعی.

اثر نااطمینانی ناشی از تورم بر سرمایه‌گذاری و اجرای پروژه‌های انرژی و حمل‌ونقل در ایران

امیرمحمد اسلامی^۱

مهندسی و مدیریت انرژی، انجمن شرکت‌های پژوهشی و دانش‌بنیان نفت، گاز

رشد اقتصادی، توسعه اقتصادی و اجتماعی و ارتقای سطح رفاه جامعه و شهروندان مستلزم ایجاد زیرساخت مناسب، سرمایه‌گذاری سودبخش و پاسخ به رشد تقاضا متناسب با رشد اقتصادی است. در این میان، انرژی و حمل‌ونقل دو زیرساخت حیاتی در رشد اقتصادی محسوب می‌شوند، به گونه‌ای که بدون ایجاد این زیرساخت‌ها، عملاً هرگونه رشد و توسعه‌ای با مانع روبرو می‌شود و از سوی دیگر، توسعه این بخش‌ها خود در رشد اقتصادی و رفاه اجتماعی مؤثر است. بدیهی است توسعه هر یک از این بخش‌ها نیازمند روشن‌بودن چشم‌انداز از سودآوری پروژه، بازدهی مثبت اجرای پروژه‌ها و طرح‌های کلان و اساساً امکان اتمام آن در زمان مقرر است. تعریف و اجرای موفق پروژه‌ها خود وابسته به عواملی مانند تأمین مالی و سرمایه‌گذاری کافی، فناوری مناسب و کارآمد، تأمین سرمایه در گردش، زمان بازگشت سرمایه مناسب و اطمینان از آن، و نرخ بازدهی IRR مطلوب است. در این مقاله، اثر نااطمینانی ناشی از کاهش ارزش پول ملی، افزایش دائمی قیمت‌ها و تورم بر عوامل مختلف مؤثر بر پروژه‌های زیرساختی، به‌ویژه در بخش انرژی و حمل‌ونقل، بررسی شده و دو پروژه نمونه موردکاوی شده است.

کلیدواژگان: عدم قطعیت، کاهش ارزش پول ملی، سرمایه‌گذاری، انرژی، حمل‌ونقل.

تأثیرات و پیامدهای اقتصادی تورم در ایران معاصر

رحمان حریری^۱

عضو هیئت علمی گروه علوم سیاسی، دانشگاه رازی

رضا مظفری بیامه^۲

دانشجوی کارشناسی علوم سیاسی دانشگاه رازی

تورم یکی از مهم‌ترین چالش‌های اقتصادی ایران بوده و آثار و پیامدهای گوناگونی بر زندگی مردم، بنگاه‌های اقتصادی و سلامتی کلی اقتصاد داشته است. هدف از این مقاله بررسی جامع علل، آثار و راهکارهای مقابله با تورم در ایران است. مطالعه حاضر از نوع توصیفی تحلیلی بوده و با مرور ادبیات و پیشینه تحقیق در حوزه تورم و اقتصاد ایران و همچنین منابع معتبر کتابخانه‌ای و اینترنتی، داده‌های لازم جمع‌آوری شده است. سپس، با تحلیل محتوای کیفی داده‌ها، مضامین و مقوله‌های اصلی استخراج و در قالب مدل مفهومی ارائه شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد عواملی چون رشد پایه پولی، تکانه‌های نفتی، سیاست‌های انبساطی دولت، انتظارات تورمی و الگوی مصرف نامتوازن از جمله علل اصلی تداوم تورم در اقتصاد ایران بوده‌اند. همچنین، تورم پیامدهایی چون کاهش قدرت خرید مردم، افزایش هزینه تولید، بی‌ثباتی اقتصادی و رکود تورمی را به همراه داشته است. باتوجه به یافته‌های پژوهش، کنترل نقدینگی، تعدیل تدریجی یارانه‌ها، هدفمندسازی منابع درآمدهای نفتی و همچنین، مهار بی‌انضباطی مالی دولت از جمله مهم‌ترین راهکارهای کاهش تورم در اقتصاد ایران هستند.

کلیدواژگان: تورم، اقتصاد ایران، سیاست پولی، انتظارات تورمی، قدرت خرید.

1. r.hariri@razi.ac.ir

2. rezamozafary82@gmail.com

بررسی آثار و پیامدهای اقتصادی تورم بر صنعت؛ مطالعه موردی صنعت خودروسازی کشور

رضا آریاراد^۱

کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی، شرکت گروه صنعتی ایران خودرو

امروزه تورم یکی از بزرگ‌ترین معضلات یک کشور و به‌نوعی سد راه رشد و توسعه اقتصادی است. میزان رشد نرخ تورم ارتباط مستقیمی با کاهش رشد صنعت و تولیدات صنعتی و زیان انباشته خودروسازان دارد و در تولیدات کمی و کیفی اختلال ایجاد می‌کند. در این مقاله ضمن بررسی نشانه‌های آشکار مقابله با تورم در کشورهای توسعه‌یافته در حمایت از تولید و افزایش رشد اقتصادی، با استناد به آمارهای قابل اتکا مراجع منتشرکننده آمار (بانک مرکزی و مرکز آمار ایران) سعی می‌شود با تفکیک موضوع تورم و گرانی در ایران، تورم نهاده‌ها در تولیدات مواد اولیه موردنیاز محصول نهایی خودروی کشور مورد بررسی قرار گیرد و تبیین شود این امر تا چه میزان بر بهای تمام‌شده و افزایش بهای خودرو اثر دارد و اثرات منفی آن بر رشد کمی و کیفی خودرو و لاجرم تأثیر مستقیم آن بر رشد اقتصادی کشور چگونه است.

کلیدواژگان: اقتصاد، تورم، گرانی، خودرو، تولید، صنعت.

چکیده‌های مقالات محور سوم همایش
ارزیابی سیاست‌ها در کنترل تورم

همایش ملی مسئله تورم در ایران

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

ساختارشناسی تورم در اقتصاد ایران؛ درس‌هایی از واقعیات آشکارشده

ژاله زارعی^۱

عضو هیئت‌علمی پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

ایلناز ابراهیمی^۲

عضو هیئت‌علمی پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

انجام هرگونه اصلاحات برای کنترل تورم و هدف‌گذاری آن، علاوه بر خواست سیاست‌گذار و وجود پیش‌شرط‌های لازم در اقتصاد، نیازمند شناخت پویایی‌های تورم، اجزای تشکیل‌دهنده و عوامل تأثیرگذار بر نوسانات آن در طی زمان است تا بتوان نوع گام‌های اجرایی و طبقه‌بندی اولویت آن‌ها را تعیین کرد. تورم در اقتصاد ایران پدیده‌ای چندوجهی است و تحت تأثیر عوامل مختلفی از نیروهای طرف عرضه و تقاضا گرفته تا عوامل سیاسی و معضلات نهادی تعیین می‌شود. به عبارت دیگر، علاوه بر سیاست‌های بانک مرکزی و ابزارهای در دسترس آن نظیر کل‌های پولی، نرخ بهره و نظایر آن، عواملی هستند که بر نرخ تورم اثر گذاشته و از کنترل بانک مرکزی خارج هستند. همچنین، در اجزای تشکیل‌دهنده شاخص قیمت مصرف‌کننده، برخی از آن‌ها نسبت به بقیه نوسان بیشتری داشته و وزن بالاتری در جهش‌های تورمی کشور دارند. سیاست‌ها و ابزار بانک مرکزی نیز از نظر تجربی نیاز به تحلیل دارد تا واقعیات پیرامونی آن بتواند حدود و ثغور عملکرد و توانایی آن را در مقابله با تورم مشخص کند. در نتیجه، این مقاله با هدف شناخت ساختار تورم و رفتار برخی زیربخش‌های تشکیل‌دهنده شاخص قیمت مصرف‌کننده، ابزارهای تحت کنترل بانک مرکزی برای مهار تورم و نحوه برخورد تاریخی این نهاد در انجام این مهم با توسل به این ابزارها، بررسی نقش عوامل سیاسی داخلی و خارجی در نوسانات تورمی اقتصاد ایران، واقعیات نهادی دخیل در شکل‌گیری فشارهای تورمی کشور و سایر واقعیات آشکارشده مرتبط با تورم و نوسانات آن در چند دهه گذشته نوشته شده است. برای این منظور به‌طور

1. zhalezarei@gmail.com

2. ilnazebrahimi@yahoo.com

خاص، زیربخش‌های مواد غذایی و آشامیدنی‌ها و مسکن و اجاره‌بها و اولویت آن‌ها در کنترل تورم مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین، نحوه اثرگذاری نرخ ارز به‌عنوان لنگر کنترل تورم در اقتصاد ایران و نیز ابزار اصلی بانک مرکزی در انجام این مهم مورد واکاوی قرار گرفته و در نهایت، نقش عوامل سیاسی داخلی در قالب ادوار تجاری سیاسی و عوامل سیاسی خارجی در چهارچوب تحریم‌ها در نوسانات تورمی کشور تبیین شده است. واقعیات آشکارشده تورم و زیربخش‌های آن و نیز رفتار سیاست‌گذار در طول زمان برای کنترل تورم حاوی درس‌هایی است که در پایان مقاله با طبقه‌بندی آن‌ها، پیشنهادهایی به‌منظور برون‌رفت از وضعیت تورمی مزمن حاکم بر اقتصاد ایران ارائه می‌شود.

کلیدواژگان: تورم، اقتصاد ایران، واقعیات آشکارشده، سیاست پولی، بانک مرکزی، نرخ ارز.

ارزیابی اثرات اجرای سیاست تسهیل اعتبار جهت تسویه بدهی‌های دولت بر تورم ایران

محمد مهدی عسگری ده‌آبادی^۱

دانشجوی دکتری اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی (ره)

علی نصیری اقدم^۲

استادیار گروه اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی

اقتصاد ایران طی سال‌های اخیر با مشکلات گوناگونی دست‌به‌گریبان بوده است. بدهی‌های دولت به بانک‌ها در کنار وجود دارایی‌هایی با نقدشوندگی پایین در سبد دارایی‌های بانکی، که یکی از دلایل آن افزایش مطالبات معوق بانک‌ها از محل عدم تسویه بدهی دولت با پیمانکاران است، یکی از این مشکلات است که منجر به افزایش هزینه‌های جذب سپرده برای بانک‌ها و به تبع آن افزایش نرخ بهره و کاهش امکان اعطای تسهیلات شده است. اصلاح زنجیره معیوب ذکر شده مستلزم ارائه راهکاری برای تسویه بدهی دولت با بانک‌ها و خارج نمودن دارایی‌های مسموم از ترازنامه آن‌ها است. در میان راهکارهای مختلف ارائه شده از سوی اقتصاددانان، گروهی از اقتصاددانان با تأکید بر درون‌زایی پول به سیاست‌های مقداری اعمال شده از سوی بانک‌های مرکزی کشورهای پیشرفته از جمله ژاپن یا ایالات متحده اشاره و نسخه‌ای مشابه مبتنی بر تسهیل کمی یا اعتبار برای اقتصاد ایران تجویز می‌کنند. آن‌ها معتقدند بانک مرکزی می‌تواند با اجرای سیاست تسهیل اعتبار، که تمرکز آن بر طرف دارایی‌های بانک مرکزی است، با هدف بهبودبخشیدن به وضعیت ترازنامه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و به تبع آن کل اقتصاد، اقدام به خرید دارایی‌های سمی این مؤسسات و انتقال آن‌ها به ترازنامه خود کند. آن‌ها دو راهکار مبتنی بر تسهیل اعتبار پیشنهاد می‌دهند که در آن‌ها بدهی دولت به بانک‌ها و پیمانکاران به بانک مرکزی منتقل می‌شود. اجرای این سیاست‌ها منجر به تغییر در ترکیب دارایی‌های بانک مرکزی می‌شود، اما لزوماً به رشد پایه پولی و نقدینگی نمی‌انجامد. در هر حال، از آنجایی که اعمال این سیاست‌ها به

1. mmasgary@gmail.com

2. alin110@atu.ac.ir

استفاده از منابع بانک مرکزی متکی است، همواره بیم از افزایش سرسام‌آور نقدینگی و ایجاد اثرات نامطلوب بر متغیرهای اقتصاد کلان مانند تورم مانع از اجرای آن‌ها شده است. در این پژوهش، به منظور ارزیابی اثرات اجرای این سیاست‌ها بر اقتصاد کلان از مدل تطبیق روانه انباره (SFC) استفاده شده است. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد اجرای سیاست تسویه بدهی دولت با بانک‌ها با استفاده از منابع بانک مرکزی افزایش پایه پولی، کاهش نقدینگی، و کاهش تورم و اجرای سیاست تسویه بدهی دولت با پیمانکاران با استفاده از منابع بانک مرکزی، که تاحدزیادی مشابه استفاده از اوراق خزانه نوع دوم توسط دولت طی سال‌های اخیر است، منجر به افزایش پایه پولی و نقدینگی شده اما کاهش اندک تورم نسبت به سناریوی پایه را به دنبال دارد.

کلیدواژگان: تسهیل اعتبار، پول درون‌زا، تسویه بدهی دولت، تورم، مدل‌های تطبیق روانه انباره.

احکام تورم از دیدگاه فقه اقتصادی

سید محمدرضا امیری طهرانی زاده^۱

استادیار پژوهشکده اقتصاد، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تورم پدیده‌ای پیچیده است که آثار گسترده‌ای بر شئون مختلف انسانی و اجتماعی به جای می‌گذارد. این ویژگی تورم اقتضا می‌کند که ابعاد آن از دیدگاه‌های مختلف بررسی و تحقیق شود. یکی از این ابعاد بررسی تورم از دیدگاه فقه اقتصادی است. باتوجه به اینکه یکی از عامل‌های عمده ایجاد تورم در کشور رفتار اقتصادی دولت است، این پرسش‌ها موضوعیت می‌یابد که آیا رفتار تورمزای دولت و پیامدهای آن از نظر فقه اقتصادی روا و یا دست‌کم قابل توجیه است؛ آیا تورمزایی دولت از نظر احکام اولی روا و جایز است؛ و آیا تورمزایی دولت را می‌توان بر اساس احکام ثانوی و اضطرار توجیه کرد. از نظر احکام اولی در فقه اقتصادی، تورمزایی رفتار اقتصادی دولت با چهار اصل فقهی منافات دارد و از این رو، ناروا و فاقد جواز شرعی است. رفتار تورمزای دولت با اصول (۱) حرمت اکل مال به باطل، (۲) منع از بخش در اموال دیگران، (۳) نهی از تمرکز و گردش مال در دست اغنیا، و (۴) الزام وفای به عهد تعارض دارد. چه آنکه تورم موجب انتقال قدرت خرید از صاحبان درآمد ثابت و نیمه‌ثابت به دولت، انتقال قدرت خرید از طلبکاران به بدهکاران، انتقال قدرت خرید از کارگران و حقوق‌بگیران به کارفرمایان و سرمایه‌داران، انتقال قدرت خرید از توده مردم به اقلیت، توزیع مجدد درآمد به نفع برخورداران، ایجاد شکاف طبقاتی، بی‌تفاوت بودن نسبت به سطوح مختلف درآمدی، ایجاد اختلال در انجام تعهدات مدت‌دار و سرپیچی دولت از تعهد به حفظ ارزش پول می‌شود. چنانچه دشواری‌ها و شرایط پیرامونی مهارناپذیر کشور را در نظر آوریم، نکته‌ای به‌جاست که رفتار تورمزای دولت را از دیدگاه احکام ثانوی و اضطرار بررسی کنیم. در فقه شیعه برای سرباززدن از حکم اولی و ارتکاب یک رفتار فاقد جواز شرعی به دلیل وضعیت غیرعادی و اضطراری، پنج شرط یاد شده است: نخست، ضرورت به حد ناچاری و ناگزیری برسد؛ دوم، ضرورت بالفعل باشد نه بالقوه؛ سوم، برای دفع اضطرار یا ضرورت، راهی جز ارتکاب

فعل حرام نباشد؛ چهارم، اکتفا کردن به حداقل در موارد ضروری؛ و پنجم، وضعیت اضطراری به وسیله خود مضطر ایجاد نشده باشد. حال با توجه به اینکه رفتار اقتصادی دولت خود یکی از عامل‌های عمده تورم در کشور است، و از سوی دیگر، بنابر تشخیص اقتصاددانان بهترین راه برای تأمین کسری بودجه مالیات‌ستانی عادلانه است و مالیات تورمی آخرین راهی است که توصیه می‌شود، به نظر می‌رسد این دو شرط اساسی از شرایط اضطرار یعنی عدم دخالت مضطر در ایجاد وضعیت اضطراری و منحصر بودن راه‌گریز از این وضعیت - گذشته از دیگر شرایط - برآورده نمی‌شود. از این رو، تورم‌زایی از سوی دولت به‌عنوان حکم ثانوی و اضطراری قابل توجیه نیست.

کلیدواژگان: تورم، فقه اقتصادی، تورم‌زایی، دولت، شرایط اضطرار.

حکمران و فریدمن، تورم و پول: از کدام تورم حرف می‌زنیم؟

محمدعلی ابوترابی^۱

استادیار اقتصاد، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

شهاب متین^۲

دانشجوی دکتری علوم اقتصادی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی

تورم دورقمی مستمر مزمین پایدار برای چندین دهه در ایران، انگیزه اقتصاددانان ایرانی برای آزمودن رابطه پول و تورم، و در صورت رد آن، یافتن علت‌های جایگزین برای تورم بوده است. در برخی از این تلاش‌ها (به‌ویژه، در یک دهه اخیر)، رابطه علی از پول به تورم (آن‌چنان که نظریه مقداری پول ادعا می‌کند) به‌صورت پایدار تأیید نشده یا حداقل در مقطعی علیت معکوس مشاهده شده است. براین اساس، برخی اقتصاددانان ایرانی ادعا می‌کنند که در کوتاه‌مدت پول علت تورم نیست، و رابطه ادعاشده توسط فریدمن و پول‌گرایان تنها در بلندمدت برقرار است. برخی دیگر، ادعا می‌کنند که این رابطه علی دوسویه است. آزمون این ادعاها، که در تضاد با پولی بودن تورم هستند، دلالت‌های سیاستی بسیار مهمی خواهد داشت. بااین‌حال، نکته مهمی که کم‌تر مورد توجه قرار گرفته آن است که حکمرانان ایران در طول حدود ۵۰ سال گذشته تلاش کرده‌اند با استفاده گسترده از انواع ابزارهای سرکوب مالی، و حتی با سرکوب مستقیم قیمت‌ها، تورم را پایین‌تر از آنچه باید باشد نگه دارند. بدیهی است که نرخ تورم رسمی اعلام‌شده، که برآیند علت‌های (واقعی تورم و نیز انواع سرکوب‌ها است، علامت‌دهی مناسبی ندارد و نمی‌تواند رفتار عاملان اقتصادی در ایران را به‌خوبی تبیین کند. پیامد جانبی این استراتژی آن است که هنگامی که امکانات سرکوب کردن فراهم باشد، پیوندهای موردانتظار (به لحاظ تئوریک) میان متغیرهای اسمی (قیمت‌های کلیدی اقتصاد کلان و کل‌های پولی) مشاهده نشوند؛ اما هنگامی که «مرز امکانات سرکوب کردن» به‌طور ناگهانی محدود شود، قیمت‌ها در بازارهای گوناگون اقتصاد کلان با شوک‌های بزرگی مواجه شوند؛ بدون این‌که تغییر قابل توجهی در کل‌های پولی اتفاق افتاده باشد. بنابراین، یک نرخ تورم غیرقابل مشاهده در اقتصادی مانند اقتصاد

1. Aboutorabi.econ@gmail.com

2. Matin.econ@gmail.com

ایران که درجهٔ سرکوب مالی در آن شدید است، وجود دارد. این نرخ که ما آن را «تورم سایه» می‌نامیم، هرچند غیرقابل مشاهده است، اما علامت‌دهی درستی داشته و رفتار عاملان اقتصادی در ایران را به خوبی تبیین می‌کند. برآورد این نرخ به سال پایه بسیار حساس است. در این راستا، با انتخاب سال‌های مختلف به‌عنوان سال پایه، نشان دادیم که سال دقیق شروع سرکوب مالی در ایران ۱۳۵۱ (۱۹۷۲) است. با برآورد نرخ ارز سایه و سپس نرخ تورم سایه با استفاده از رهیافت «قدرت برابری خرید»، نرخ ارز سایهٔ ایران در سال ۱۴۰۰، برابر با ۸۴۴,۰۰۰ ریال و میزان تورم سرکوب‌شدهٔ انباشته‌شده (با گرفتن این که در مقاطعی بخشی از سرکوب‌های انباشته‌شده تخلیه شده‌اند) ۱۰۰۵ درصد برآورد شد. به بیان دیگر، در صورت آزادسازی کامل یک‌شبه، ۱۰۰۵ درصد به تورم رسمی اعلام‌شدهٔ امروز اقتصاد ایران افزوده خواهد شد:

در واقع، آنچه در اقتصاد ایران لجام‌گسیخته است چاپ پول است؛ در حالی که تورم، ارزش و سایر قیمت‌های کلیدی اقتصاد کلان سرکوب‌شده هستند.

در ادامه، با برآورد و لحاظ کردن درآمد دائمی برای ایران، آزمون علیت پول-تورم در چهارچوب رهیافت خودبازگشت تصحیح خطای برداری انجام شد. یافته‌ها نشان می‌دهند که در کوتاه‌مدت و حتی در بلندمدت، پول علت تورم نشده و علیت معکوس قوی از تورم به پول وجود دارد. در مقابل، پول در کوتاه‌مدت و بلندمدت علت قوی تورم سایه است و رابطهٔ علی معکوس مشاهده نمی‌شود. در نهایت، به‌عنوان یک دلالت سیاستی کلیدی باید گفت که:

این حکمران است که با چاپ پول بیشتر، ارزش آن را کاسته و تورم ایجاد می‌کند. در ادامه، برای پنهان کردن این پیامد نامطلوب، دست به انواع سرکوب‌ها می‌زند. سپس، برای رفع موقتی انواع نامتوازن‌های ایجادشده به‌دلیل این سرکوب‌ها، دوباره اقدام به چاپ پول بیشتر و بیشتر کرده و به تورم‌های بالاتری دامن می‌زند. هرچند با سرکوب کردن، تورم کمتر دیده می‌شود، این سرکوب‌ها ناپدید نشده، بلکه انباشته می‌شوند؛ تا در زمانی که شاید برای حکمران، نامطلوب یا برنامه‌ریزی نشده باشد، آزاد شوند.

واکاوی ارتقای بستر کارت اعتباری در سرعت گردش پول

زهرا خوشنود^۱

استادیار گروه بانکداری، پژوهشکده پولی و بانکی

مرضیه اسفندیاری^۲

پژوهشگر اداره تأمین مالی زنجیره تولید، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

هرچند پیشینه استفاده از کارت اعتباری در شبکه بانکی کشور به اواخر دهه ۱۳۸۰ برمی گردد، نبود زیرساخت های لازم در استفاده مؤثر از ظرفیت این ابزار منجر به بی رونقی کاربری آن تا سال ۱۳۹۴ شد. با این وجود، تصویب نسخه نهایی دستورالعمل اجرایی کارت مباحثه در سال ۱۳۹۵ و اعمال اصلاحاتی در رویه های صدور آن، بستر مساعدتری برای استقبال از آن را در اختیار عموم قرار داد. از این رو، گمان می رود در طول سال های اخیر و با پررنگ تر شدن کاربری کارت اعتباری در کنار کارت های نقدی، تحولاتی در نقش این نوع ابزارهای پرداخت در سرعت گردش پول، که ارتباط مؤثری با تورم دارد، شاهد باشیم. اما، با در نظر گرفتن انواع تراکنش های مبتنی بر کارت نقدی و حساب در کنار تراکنش های مبتنی بر کارت اعتباری، نرخ سود بازار بین بانکی به عنوان ابزار غیرمستقیم سیاست گذاری پولی، نرخ ارز و نرخ تورم در مدل خودرگرسیون برداری سرعت گردش پول برحسب M0 و M1 برای اطلاعات فصلی ۱۳۸۹-۱۴۰۱ شواهدی در این خصوص حاصل نشد. همچنین، نتایج بیانگر نقش مسلط نرخ ارز در روند به شدت نزولی سرعت گردش پول برحسب M0 و M1 در این دوره زمانی در کشور است، دوره ای که شوک شدید ارزی با رکود تورمی همراه شده است.

کلیدواژگان: سرعت گردش پول، تورم، ابزار پرداخت، کارت اعتباری، کارت نقدی.

1. rkhooshnoud@yahoo.com

2. marziehesfandiari@gmail.com

چرا بانک مرکزی نمی‌تواند تورم در ایران را کاهش دهد؟

سجاد برخوردار^۱

دانشیار دانشکده اقتصاد، دانشگاه تهران

بر اساس قوانین و مقررات حوزه پولی در اقتصاد ایران، بانک مرکزی مسئول کنترل تورم طبق چهارچوب‌های تجربی در کشورهای مختلف است. تجربه اقتصاد کشور، به‌ویژه در سه دهه اخیر، نشان داده است که اقتصاد ایران، به‌جز در برخی از سال‌ها، همواره تورم دورقمی را تجربه کرده است و برخلاف انتظار نظری و تجربی، بانک مرکزی در کنترل تورم ناموفق عمل کرده است. در این مقاله تلاش شده است به این سؤال مهم پاسخ داده شود که چرا بانک مرکزی در کنترل تورم در سه دهه اخیر موفق نبوده است. به‌منظور پاسخ به این سؤال مهم، داده‌های کلان اقتصاد کشور در چهار دهه اخیر مورد بررسی قرار گرفته و بر اساس ادبیات نظری و تجربی، مشاهده می‌شود که علت اصلی ناموفق بودن بانک مرکزی در کنترل تورم به خنثی شدن سیاست عقیم‌سازی (استرلیزه کردن) بانک مرکزی در خصوص پول قدرت و کنترل نقدینگی برمی‌گردد. نتایج این بررسی نشان می‌دهد برخلاف تجارب جهانی، تقریباً در بیشتر سال‌ها رشد اعتبارات داخلی در کنار رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی اتفاق افتاده است و عملاً پایه پولی برخلاف اهداف بانک مرکزی و خارج از کنترل آن رشد کرده است. باتوجه به این نتیجه کلیدی، عملاً می‌توان ادعا کرد که بانک مرکزی در ایران نمی‌تواند تورم را کاهش دهد و تعیین اهداف تورمی توسط این نهاد مهم سیاست‌گذاری عملاً کارایی ندارد.

کلیدواژگان: بانک مرکزی، عقیم‌سازی، پایه پولی، تورم.

مدل سازی تورم و سیاست‌های اقتصادی در اقتصاد ایران^۱

منصور عسگری^۲

دانشیار مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، مدیر گروه مدل سازی و مطالعات منطقه‌ای

تورم به‌عنوان یک متغیر کلان اقتصادی می‌تواند آثار زیان‌باری بر کل اقتصاد بر جای گذارد. قدمت پنج دهه‌ای تورم‌های دورقمی در اقتصاد ایران حاکی از مزمن بودن این پدیده اقتصادی است. براین اساس، ایران یکی از کشورهایی است که به لحاظ نرخ تورم بالاترین نرخ‌ها را در میان کشورهای جهان تجربه کرده است. تحلیل روند دهه‌های اخیر حاکی از وجود عوامل ساختاری مختلف تأثیرگذار بر تورم اقتصاد ایران است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که عوامل ساختاری مختلفی بر وجود تورم در اقتصاد ایران تأثیرگذار است که می‌توان به تکانه‌های مختلفی شامل جنگ تحمیلی، یکسان‌سازی نرخ ارز، هدفمندی یارانه‌ها، تحریم‌های اقتصادی، و تکانه‌های شدید نرخ ارز اشاره کرد. هدف از این مقاله ارزیابی و تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر بر تورم در اقتصاد ایران با رویکرد مدل سازی کلان‌سنجی و استفاده از آمار و اطلاعات (۴) - ۱۴۰۰ - ۱۳۸۱(۱) است. نتایج نشان می‌دهد سیاست‌های پولی، ارزی، مالی و تجاری و تحریم بر تورم در اقتصاد ایران مؤثر است؛ به‌طور متوسط، کشش تورم یا تغییرات سطح عمومی قیمت‌ها نسبت به افزایش حجم نقدینگی، درآمدهای گمرکی، قیمت‌های دوره قبل (فصل قبل) و تحریم به ترتیب برابر با ۰,۰۰۲۱، ۰,۰۰۳۳، ۰,۱۲۱ و ۰,۰۰۴۲ درصد است. اتخاذ سیاست‌های پولی، اعتباری و مالی برای کنترل تورم ناشی از فشار تقاضا و اتخاذ سیاست ارزی برای کنترل تورم ناشی از هزینه توصیه می‌شود و در صورت بروز تورم ساختاری، اصلاح ساختارهای اقتصادی قابل توصیه است.

کلیدواژگان: تورم، مدل کلان‌سنجی، سیاست‌های اقتصادی، ایران.

۱. برگرفته از پروژه تحقیقاتی «طراحی الگوی کلان‌سنجی بخش‌های صنعت، معدن و تجارت ایران» در مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.

2. ma.asgari@gmail.com

آسیب‌شناسی دیپلماسی اقتصادی منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای در ایران با تأکید بر مهار تورم

زهرا مشفق^۱

دانشجوی دکتری اقتصادسنجی، دانشگاه تهران

بدون شک، پیشرفت اقتصادی کشور نیازمند به‌کارگیری تمام ظرفیت‌های موجود و دیپلماسی فعال و هوشمندانه‌ای است. تمرکز راهبردی بر این مهم، باتوجه‌به نام‌گذاری سال ۱۴۰۲ به «رشد تولید و مهار تورم» و الزام به‌کارگیری دیپلماسی موفق اقتصادی برای تحقق شعار سال دوچندان است. به‌رغم جایگاه منحصربه‌فرد ایران به لحاظ ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی در منطقه، ایران در تعاملات بین‌المللی خود چهارچوب منسجمی ندارد و اهداف دیپلماسی اقتصادی مبهم بوده و این ابهام هم در مسیر روابط تجاری کشور و هم در رویکرد شرکای تجاری تأثیر منفی داشته است. بر مبنای آمار و اطلاعات موجود، ایران با وجود یک بازار پیرامونی مناسب، از فرصت‌های بالقوه در منطقه نتوانسته به‌خوبی بهره‌برداری کند. از این‌رو، رفع چالش‌های موجود و تقویت عملکرد دیپلماسی اقتصادی کشور نیازمند به‌کارگیری ملاحظات از جمله تعریف کلان‌استراتژی در دیپلماسی اقتصادی، به‌کارگیری سیاست‌گذاری تجاری و ارزی کارآمد، تلاش در راستای افزایش اثربخشی موافقت‌نامه‌های تجاری، ایجاد و تقویت شبکه تجاری (توزیع و پشتیبانی) و بازاریابی محصولات ایرانی، رصد و شناسایی به‌روز و بدون واسطه بازار کشورها و استفاده کارآمد و مناسب از بستر نهادها و سازمان‌های منطقه‌ای است.

کلیدواژگان: سیاست خارجی، دیپلماسی اقتصادی، روابط بین‌الملل، مهار تورم.

نقش رسانه‌ها در مدیریت انتظارات تورمی: یک مرور روایی

سیده زهرا اجاج^۱

دانشیار پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مسئله پژوهش حاضر تحلیل رابطه بین ویژگی‌های محتوایی اخبار تورم و شکل‌گیری تورم انتظاری در مخاطبان است. برای این منظور، مقاله حاضر از روش مرور روایی استفاده می‌کند و با کلیدواژه‌های «رسانه و تورم» و «تورم انتظاری» به فارسی و انگلیسی در موتورهای جستجوی گوگل و داک‌داکگو مقاله‌های منتشر شده را شناسایی و مرور می‌کند. در مجموع، ۱۲ مقاله مرتبط با این موضوع انتخاب شدند که ۳ مورد به زبان فارسی و بقیه انگلیسی هستند. این مرور نشان می‌دهد که مفهوم تورم انتظاری موجب ارتباط بین دو رشته اقتصاد و ارتباطات شده و ظهور نظریه‌هایی مانند نقض انتظارات یا اطلاعات چسبنده شده است. اهمیت انتظارات در این است که کنش متقابل انسان‌ها بر مبنای انتظارات شکل می‌گیرد. تورم انتظاری واکنش جامعه به حرف‌ها و عمل‌هاست و ناشی از دغدغه و نگرانی آن‌هاست. باتوجه‌به اینکه مردم بیشتر تحت تأثیر نرخ‌های تورم درک‌شده هستند تا تورم واقعی، و اینکه عامل اثرگذار بر تورم انتظاری، پیش‌بینی تحولات اقتصادی آتی است، اطلاع‌رسانی دقیق و درست نقش مهمی در مدیریت تورم انتظاری در جامعه دارد. این مرور روایی سه مضمون اصلی را در مطالعات انجام‌شده در این عرصه شناسایی کرد که عبارت‌اند از: (الف) نحوه اثرگذاری رسانه‌ها بر تورم انتظاری، (ب) جهت اثرگذاری اخبار و گزارش‌های رسانه‌ها بر انتظارات تورمی، (ج) وضعیت عملکرد کنونی رسانه‌ها نسبت به تورم. رسانه‌ها به دو شیوه بر تورم انتظاری اثر می‌گذارند: اول) با میزان توجه و تولید خبر درباره تورم که به آن برجسته‌سازی گفته می‌شود؛ و دوم) با نحوه ساخت و تولید محتوای خبری یا گزارش درباره موضوعات اقتصادی. مطالعات نشان می‌دهند که برای کنترل انتظارات تورمی، مدیریت محتوا مهم‌تر از حجم پوشش است. اطلاعات بیشتر درباره وضعیت، تحولات و تبادلات اقتصادی کشور با کاهش جریان نامتقارن اطلاعات در بخش‌های مختلف جامعه، اثرات مثبتی بر مدیریت انتظارات تورمی و تثبیت انتظارات عمومی از

تورم پیش‌رو دارد. هرچه تعداد اخبار و گزارش‌های رسانه‌ای درباره تورم افزایش یابد، صحت انتظارات تورمی مصرف‌کنندگان نیز افزایش می‌یابد. این مرور روایی حاکی از آن است که افزایش یک درصدی در میزان گزارش‌ها درباره افزایش قیمت موجب افزایش ۰,۱ تا ۰,۲ درصدی افزایش در تورم انتظاری می‌شود. رسانه‌ها از سه جهت بر تورم انتظاری اثر دارند: گزارش‌های بی‌طرفانه دقت انتظارات تورمی مصرف‌کنندگان را بهبود می‌بخشند؛ گزارش‌های جانبدارانه انتظارات تورمی را هم‌راستا با گزارش منحرف می‌کنند؛ و چون با افزایش حجم گزارش‌ها، نسبت مصرف‌کنندگان پیام‌ها نیز افزایش می‌یابد، اثر سوگیری در مقایسه با کمیت اخبار و گزارش‌ها بیشتر است. این مرور همچنین نشان می‌دهد که اغلب رسانه‌ها یعنی بیش از ۲۹ درصد روزنامه‌ها، ۶۰ درصد ایستگاه‌های تلویزیونی، ۷۲ درصد ایستگاه‌های رادیویی در ۹۷ کشور دنیا تحت مالکیت و کنترل حکومت‌ها هستند که تمایل به اجتناب یا به تعویق انداختن اخباری دارند که برای حاکمیت حاکمان بد و مضر است. به همین دلیل، اغلب گزارش‌های رسانه‌ای درباره تورم جانبدارانه هستند و آمارهای مربوط به پیش‌بینی تورم را تحریف می‌کنند. در نهایت، مقاله حاضر نتیجه می‌گیرد که مدیریت و نحوه تولید محتوای مربوط به تورم بیش از میزان و حجم اخبار پوشش داده‌شده در این حوزه در شکل‌گیری انتظارات تورمی نقش دارند.

کلیدواژگان: رسانه‌ها، تورم انتظاری، برجسته‌سازی، مدیریت محتوا، مرور روایی.

تحلیل و بررسی چگونگی تأثیر، دلایل بروز و بهبود تورم بر اقتصاد

سیده آمنه میرباقری رودباری^۱

هیئت علمی دانشکده مدیریت، اقتصاد و حسابداری، دانشگاه پیام نور

هدف این مطالعه توصیفی-تحلیلی بررسی چگونگی تأثیر و دلایل بروز و بهبود تورم بر اقتصاد کشور است. تورم وضعیتی در اقتصاد بازار است که سطح عمومی قیمت‌ها به‌طور مداوم در یک دوره زمانی معین افزایش می‌یابد. تورم مزمین پدیده‌ای نسبتاً بلندمدت در اقتصاد ایران بوده و بالاگرفتن نرخ تورم در سال‌های اخیر یکی از اساسی‌ترین مشکلات کشور است. یکی از چالش‌های پیش‌روی سیاست‌گذاران تداوم فشارهای تورمی مداوم و نگرانی منبعت از آن است که آیا تورم به همان سرعتی که افزایش یافت کاهش خواهد یافت. هنوز چیزهای زیادی در مورد این دوره‌های تورم آموخته نشده است. این مطالعه مروری با روش تحقیق توصیفی-تحلیلی، ضمن تبیین و تحلیل تورم در ایران، رویه‌ها و خط‌مشی‌های مهار تورم را تجزیه و تحلیل کرده و در تلاش برای مهار تورم، توضیح می‌دهد که بهترین راه‌حل برای مهار تورم تعامل سیاست‌های پولی و مالی به‌طور هم‌زمان است. تورم پایین و پایدار نیازمند یک چهارچوب مالی مناسب با هدف تثبیت بدهی دولت است. از این‌رو، برای غلبه بر تورم باید سیاست‌های پولی و مالی با هم هماهنگ شوند.

کلیدواژگان: تورم، اقتصاد ایران، سیاست‌های پولی، سیاست‌های مالی، تورم‌زدایی.

بررسی الزمات و راهکارهای چهارچوب هدف‌گذاری تورمی

علی تاوسه^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد علوم اقتصادی، دانشگاه رازی کرمانشاه

مهرانه نوروزی^۲

دانشجوی کارشناسی ارشد علوم اقتصادی، دانشگاه رازی کرمانشاه

پدیده تورم در بیشتر کشورهای جهان کم‌وبیش وجود دارد؛ اما نرخ آن در جوامع و زمان‌های گوناگون فرق می‌کند. این پدیده در دوره‌های اخیر در کشورهای توسعه‌یافته کمتر مشکل‌آفرین بوده است؛ زیرا این کشورها گرفتار تورم شدید و مزمن نیستند؛ اما در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، تورم یکی از چالش‌های اساسی اقتصاد به حساب می‌آید. یکی از جدیدترین استراتژی‌های پولی هدف‌گذاری تورمی است که در آن اتخاذ تصمیمات سیاستی از طریق مقایسه تورم هدف اعلام‌شده با تورم آتی موردانتظار صورت می‌گیرد. بسیاری از کشورها سیاست‌های خود را در چهارچوب هدف‌گذاری تورم دنبال می‌کنند تا به تورم پایین و پایدار دست یابند. هدف از پژوهش حاضر بررسی مفهوم و اهمیت هدف‌گذاری تورمی در سیاست‌های پولی و اقتصادی است؛ به این صورت که ابتدا به تعریف، ماهیت و سازکار هدف‌گذاری تورمی به‌عنوان چهارچوب نوین سیاست‌گذاری می‌پردازد. سپس ویژگی‌ها، مزایا و معایب هدف‌گذاری تورم را مورد کنکاش قرار می‌دهد. در ادامه به مقایسه میانگین نرخ تورم در برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران با متوسط رشد سالیانه تورم هدف‌گذاری‌شده می‌پردازد و عملکرد شاخص نرخ تورم در برنامه‌های توسعه را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. در پایان نیز، به الزامات و راهکارهای الزام جهت اتخاذ هدف‌گذاری تورم در جمهوری اسلامی ایران، که هدف اصلی پژوهش است، می‌پردازد. همچنین، تلاش می‌کند تا با به‌کارگیری مدل خودرگرسیون برداری ساختاری مسیرهای سیاست‌گذاری متناسب با چهارچوب هدف‌گذاری تورم را شناسایی و معرفی کند. نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش نشان می‌دهد که یک مدل خودرگرسیون برداری ساختاری با متغیرهای درون‌زای تورم، رشد نقدینگی، رشد کسری بودجه و رشد تولید ناخالص

1. alitavoseh.t1999@gmail.com

2. nowrozimehraneh@gmail.com

داخلی و متغیرهای برونزای رشد نرخ ارز و متغیرهای مجازی کنترل اثر هدفمندی یارانه‌ها و شکست انتظارات تورمی به خوبی می‌تواند مسیرهای سیاست‌گذاری متناسب با چهارچوب هدف‌گذاری تورم را ارائه کند.

کلیدواژگان: تورم، هدف‌گذاری تورم، اقتصاد ایران، مدل خودرگرسیون برداری ساختاری، سیاست پولی

آسیب‌شناختی سیاست‌گذاری اقتصادی در ایران و بحران تورم سال‌های ۱۲۹۳ تا ۱۲۹۶

ایرج سواری^۱

دانشجوی دکتری تاریخ، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

امین خانی^۲

دانشجوی دکتری تاریخ پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

ملت ایران در دوره مشروطه در فاصله سال‌های ۱۲۹۳ تا ۱۲۹۶ ش. یعنی زمان برپایی مجلس شورای ملی سوم و بعد از آن دوره جنگ جهانی اول، متأثر از شرایط داخلی و خارجی، فصلی از بحران‌های جدی اقتصادی و تورم را پیش‌روی خود داشت. لذا، هدف پژوهش حاضر، تحلیلی آسیب‌شناختی بر علل تورم شدید و رکود اقتصادی در دو بعد داخلی و خارجی در ایران در دوره موردنظر است. روش پژوهش تحلیلی محتوای تاریخی است و بر رویکرد تاریخ اقتصادی استوار می‌باشد. نتایج پژوهش حاکی از این است که ترکیب وکلای مجلس شورای ملی سوم به صورتی بود که طبقه تجار و بازرگان و افراد ذی‌صلاح در این حوزه نقش اصلی نداشتند و قوانین متعدد مالی و تجاری مصوب در این مجلس پاسخگوی بحران‌های موجود نبود. بروز جنگ جهانی اول و بحران‌های ناشی از آن به‌ویژه سیاست اقتصادی روس-انگلیس تورم و رکودی را بر ملت ایران تحمیل کرد که آثار مخرب اقتصادی و امنیتی و جانی بر جای گذاشت.

کلیدواژگان: مجلس شورای ملی سوم، تورم، سیاست اقتصادی، جنگ جهانی اول.

1. soori94@yahoo.com

2. aminkhani_2007@yahoo.com

ارزیابی عوامل مؤثر بر تورم در ایران عصر ناصری (۱۲۶۴-۱۳۱۳ ق)

امین محمدی^۱

پژوهشگر پژوهشکده اسناد، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

هرچند اولین شاخص‌های رسمی قیمت‌ها که از وجود تورم در تاریخ ایران حکایت دارد مربوط به دوره پهلوی اول است، شواهد نشان می‌دهد ایران دست‌کم از دوره قاجار با این پدیده اقتصادی دست‌به‌گریبان بوده است. در تاریخ ایران به دلیل ضعف داده‌های آماری به‌ویژه تا پایان دوره قاجار، انجام پژوهش دقیق درباره تورم با دشواری‌های زیادی همراه است. با این حال، برخی پژوهشگران تاریخ با استناد به همین شواهد به‌صورت گذرا این ادعا را مطرح کرده‌اند که در آخرین سال‌های حکومت ناصرالدین شاه (۱۲۶۴-۱۳۱۳ ق/ ۱۲۲۷-۱۲۷۵ ش) اقتصاد ایران دچار تورم شده و این وضعیت تا پایان دوره قاجار ادامه داشته است. از آنجایی که حل مسئله تورم مستلزم شناخت دقیق علل و عوامل شکل‌گیری آن است، هدف اصلی این پژوهش ارزیابی عوامل مؤثر بر این بیماری اقتصادی در ایران عصر ناصری بر اساس اسناد و مدارک آرشیوی است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد، افزایش نرخ ارز، کاهش ارزش پول ملی، انتظارات تورمی، بلایای طبیعی و قحطی، ضعف زیرساخت‌های حمل‌ونقل، نظام سنتی مالیاتی و سیاست‌های مالی دولت از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری تورم در بازه زمانی ۵۰ ساله حکومت ناصرالدین شاه بوده است.

کلیدواژگان: تورم، گرانی، قیمت‌ها، عصر ناصری، حکومت قاجار، قحطی.

ریشه‌های تورم و ضمان دولت

مجید رضایی دوانی^۱

استادیار دپارتمان اقتصاد، دانشگاه مفید

سید محسن سجادی^۲

استادیار دپارتمان اقتصاد، دانشگاه مفید (نویسنده مسئول)

یکی از مسائل اقتصادی که به‌طور مزمین اقتصاد ایران را سالیان متمادی درگیر نموده تورم است. برای درمان این مشکل نیاز به شناخت منشأ این بیماری است. در اقتصاد متعارف فشار تقاضا، فشار هزینه، افزایش حجم نقدینگی و ساختارها به‌عنوان منبع ایجاد تورم در جامعه معرفی می‌شود. برخی از این ریشه‌های تورم به دولت و حاکمیت ارتباط مستقیمی ندارد، اما ممکن است سیاست‌های دولت و افزایش حجم نقدینگی و یا تغییر و عدم تغییر نهادها و ساختارها توسط حاکمیت تورم‌زا بوده و منجر به کاهش قدرت خرید و ارزش پول ملی شود. مسئله در این نوشتار بررسی اجازه دولت از نگاه اقتصاد اسلامی برای اعمال چنین سیاست‌هایی که منجر به تورم در جامعه می‌شود است. مسئله بعدی ضمانت دولت اسلامی در صورت اجرای سیاست‌هایی است که دارایی پولی افراد کاهش پیدا می‌کند، که آیا دولت ضامن است. نتیجه این نوشتار نشان می‌دهد، دولت در صورت رعایت قواعد علمی و مصالح جامعه طبق قاعده احسان ضامن نیست و نیز قاعده لاضرر هم فقط در صورتی که دولت یکی از طرفین ضرر دانسته شود و رعایت مصلحت نکرده باشد، قابل جریان است و ضمان دولت اثبات می‌شود. اما در این صورت هم مشخص کردن افراد متضرر و چگونگی و مقدار پرداخت به آن‌ها به‌سادگی امکان‌پذیر نیست.

کلیدواژگان: عوامل تورم، ضمانت دولت، اقتصاد اسلامی، قاعده لاضرر، قاعده احسان، قاعده اتلاف.

1. rezai@mofidu.ac.ir

2. sajjadi@mofidu.ac.ir

استفاده از ظرفیت بورس برای مهار تورم و رشد تولید

وحید سیفی^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد، دانشگاه امام صادق (ع)

روش‌های تأمین مالی در اقتصاد به دو بخش اصلی بانکی و بازار سرمایه تقسیم می‌شود که اساساً بانک‌ها برای تأمین مالی خرد مورد استفاده قرار می‌گیرند. لذا برای تأمین مالی کلان، بازار سرمایه به وجود آمده است. اما در ایران، بازار پول بازار اصلی تأمین مالی همه فعالیت‌های اقتصادی است. بازار سهام ایران، که تقریباً نزدیک به نیم‌قرن سابقه دارد، در دهه اخیر رشد قابل توجهی در پذیرش و عرضه شرکت‌های تولیدی داشته است. در پژوهش حاضر سعی خواهیم کرد تا ظرفیت بورس اوراق بهادار را برای تأمین مالی شرکت‌های تولیدی مورد بررسی قرار دهیم و از طرفی به این سؤال پاسخ دهیم که آیا سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار به‌عنوان بازار ثانویه امکان‌مهار تورم حتی به اندازه کم را دارد یا خیر. برای پاسخ به این سؤال، مزایا و معایب پذیرش در بورس اوراق بهادار را بررسی کردیم. همچنین، علل تورمی اقتصاد ایران را به‌وسیله مطالعات و پژوهش‌های صورت گرفته مورد ارزیابی قرار دادیم. با توجه به نتایج به دست آمده مشخص شد که وجود بورس اوراق بهادار با توجه به منافعی که برای اقتصاد کشور دارد، از جمله تسهیل فرایند تأمین مالی از طریق انتشار سهام و سایر اوراق بهادار، کشف ارزش روز شرکت، افزایش شفافیت اطلاعاتی و مالیاتی و بهبود حاکمیت شرکتی، از ضروریات اقتصاد کشور است، ولی تحت نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار باید فعالیت کند و عاری از هرگونه حمایت و اظهار نظر حاکمیتی در بازده بازار باشد. در ارتباط بین تورم و بورس اوراق بهادار نیز مشخص شد که بورس اوراق بهادار به‌عنوان یک بازار سرمایه‌ای، تأثیری در تورم کشور ندارد. اما نتایج نشان از تأثیر تورم بر شاخص کل بورس اوراق بهادار داشت، به نحوی که بالاتر رفتن مداوم نرخ تورم ماهانه به صورت صعودی از سال ۱۳۹۶ تا سال ۱۳۹۹ موجب شکل‌گیری انتظارات تورمی و بالاتر رفتن هزینه نگهداری پول شد و با اندک تشویقی از سوی نهادهای معتبر حاکمیتی، نقدینگی در دست مردم وارد بازار سرمایه شد.

کلیدواژگان: تأمین مالی تولید، تورم، بورس اوراق بهادار، بازار کارا.

بررسی علل ابرتورم در اقتصاد ونزوئلا با هدف جلوگیری از وقوع آن در اقتصاد ایران

محمد رضا شهبازی^۱

دانشجوی دکتری اقتصاد مالی، دانشگاه امام صادق (ع) (نویسنده مسئول)

علی موظف رستمی^۲

دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد مالی، دانشگاه امام صادق (ع)

محسن شوریده^۳

دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشگاه امام صادق (ع)

اقتصاد ایران در سال‌های اخیر تورم‌های بالایی را تجربه کرده است. از آنجایی که مسئله تورم‌های دورقمی در بسیاری از اقتصادهای دنیا حل شده، روند روبه‌رشد تورم و آشفتگی‌های روزافزون اقتصاد ایران، نگرانی ابتلای اقتصاد ایران به ابرتورم (تورم ماهانه بیش از ۵۰ درصد در ماه) را به دنبال داشته است. این مسئله به گونه‌ای است که برخی اقتصاددانان در تحلیل‌هایشان به قیاس میان اقتصاد ایران با اقتصادی همچون ونزوئلا می‌پردازند. پرداختن به اقتصادی نظیر ونزوئلا که یک اقتصاد متکی به درآمدهای نفتی محسوب می‌شود و بررسی علل وقوع ابرتورم در این کشور می‌تواند تجربه عبرت‌آموزی برای اقتصاد ایران، که همانند ونزوئلا متکی به درآمدهای نفتی است، باشد. لذا در این پژوهش سعی بر آن است که به بررسی علل ابرتورم در اقتصاد ونزوئلا با هدف جلوگیری از وقوع آن در اقتصاد ایران پرداخته شود. اتخاذ تصمیمات مربوط به افزایش مخارج دولت و کاهش درآمدهای نفتی بدون اعمال تغییرات در مخارج برنامه‌ریزی شده از سوی دولت به همراه وجود بدهی‌های خارجی دولت ونزوئلا از اصلی‌ترین عوامل وقوع ابرتورم در این کشور بوده است، به طوری که امکان تداوم تأمین مالی مخارج عمومی از طریق پایه‌های مالیاتی داخلی و مرتبط با نفت نیز در ونزوئلا وجود نداشت. از این رو، سیاست تأمین مالی تورمی، به منظور تأمین مالی پروژه‌های دولت در دستور کار قرار گرفت که سرآغازی بر روند ابرتورم ونزوئلا محسوب می‌شود. همچنین، در ادامه روند

1. m.reza.shahbazi.1998@gmail.com

2. ali.rostami@isu.ac.ir

3. M.Shoorideh@isu.ac.ir

متغیرهای کلیدی اقتصاد ایران مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت و با روند متغیرهای کلیدی ونزوئلا پیش از وقوع ابرتورم مقایسه می‌شود.

کلیدواژگان: هدایت اعتبار، ابرتورم، تأمین مالی تورمی، رشد نقدینگی، تراز پرداخت.

توصیف تجربه تورم در کشور برزیل و بررسی برنامه‌های موفق و شکست‌خورده در مهار تورم در سال‌های ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۰

سیدمحمد نبی‌زاده^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد و معارف اسلامی، دانشگاه امام صادق (ع)

کشور برزیل طی سالیان ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۰ میلادی، سه دوره مختلف تورمی را پشت سر گذاشته است. در ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰، برزیل همراه با اجرای برنامه‌های توسعه‌ای تورم بالا و رشد اقتصادی بالا را تجربه کرده است. در ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۴ تورم بالای برزیل از مجرای افزایش بدهی‌های خارجی و تراز پرداخت‌ها تبدیل به ابرتورم می‌شود که همزمان با آن اقتصاد دچار رکود شده و رشد اقتصادی کاهش می‌یابد. در این دوره، کشور برزیل چهار برنامه مقابله با تورم به نام کروزادو، برسر، فیجائو کام آروز و سامر را اجرا می‌کند که همگی شکست می‌خورند. محور غالب این برنامه‌ها انجماد قیمت‌ها و جلوگیری از افزایش قیمت‌ها بوده است. اما در سال ۱۹۹۴، کشور برزیل طرح ژئال را برای مقابله با تورم اجرا می‌کند که تورم این کشور را از سطوح بالای ۱۰۰۰ درصدی به سطح ۸ درصدی می‌رساند. بنابراین، برزیل در دوره ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۰ رشد اقتصادی بالا و تورم پایین را تجربه می‌کند. طرح ژئال در چهار محور اجرا می‌شود که این محورها شامل سیاست مالی انقباضی، سیاست پولی انقباضی و نظارت بانکی، معرفی یک واحد پولی جدید، و جهت‌دهی اقتصاد برای تبدیل شدن به یک اقتصاد باز می‌شوند. بررسی این تجربه به‌عنوان یک تجربه موفق در مهار تورم و ابرتورم برای امکان‌سنجی اجرای محورهای این برنامه در ایران بسیار قابل‌استفاده است. همچنین، بررسی تجارب شکست‌خورده کشور برزیل برای عدم‌اتخاذ سیاست‌های مشابه در ایران بسیار حائز اهمیت است.

کلیدواژه‌گان: ابرتورم، برزیل، برنامه ژئال، بدهی خارجی، مهار تورم، تثبیت اقتصادی.

بررسی پنج دورهٔ منتخب تورم ایران در ۶۰ سال اخیر به همراه تبیین جایگاه تورم در تحقق اهداف اقتصادی

محمد قائدامینی^۱

دانشجوی دکتری اقتصاد، دانشگاه امام صادق (ع)

تورم را می‌توان در سه دسته کلی تورم جاذبهٔ تقاضا، تورم فشار هزینه و تورم ناشی از انتظارات تورمی دسته‌بندی کرد. اهداف اصلی اقتصاد ایران دستیابی به ثبات و رشد اقتصادی به همراه افزایش قدرت خرید مردم است. تورم با ایجاد نوسان در فضای اقتصادی ثبات اقتصادی را مختل می‌کند و با کاهش درآمدها و افزایش هزینه‌های مردم، قدرت خرید آن‌ها را کاهش می‌دهد؛ لزوم مهار تورم اثر منفی آن بر دو مؤلفه‌ای است که گفته شد. ایران دوره‌های مختلف تورمی را پشت سر گذاشته است که عموماً این تورم از نوع تورم فشار تقاضا بوده است. دهه‌های ۴۰ و ۵۰ شمسی نمونهٔ دو دههٔ موفق و ناموفق در مهار تورم فشار تقاضاست. کشور همچنین سه دورهٔ تورمی متفاوت را پشت سر گذاشته است که شامل تورم سال‌های ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۴، تورم سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱ و تورم سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۷ می‌شود. در این سه دوره، برخلاف دوره‌های قبل، کشور دچار رکود تورمی بوده است که همزمان افزایش هزینه‌ها و کاهش درآمدها را در پی داشته است. این نوع از تورم اثرات مخرب‌تری نسبت به تورم معمولی بر روی قدرت خرید و ثبات اقتصادی دارد. این مقاله با روش تحلیل داده و به‌صورت مقایسه‌ای به شیوهٔ توصیفی-تحلیلی به دنبال این هدف است که نشان دهد توجه به رکود تورمی اولویت کشور در مهار تورم است و بدون مهار این نوع از تورم اساساً نمی‌توان تورم جاذبهٔ تقاضا را در اقتصاد ایران مهار کرد. در نتیجه، این مقاله راهبردهای «مدیریت نرخ ارز، حکمرانی در حوزهٔ ریال و هدایت اعتبار» را به‌عنوان اصلی‌ترین دلالت‌های سیاستی بحث برای مهار رکود تورمی بیان می‌کند.

کلیدواژگان: رکود تورمی، ایران، انتظارات تورمی، قدرت خرید، ثبات اقتصادی.

بررسی رابطه بین رفتار مالی دولت و عملکرد بانک‌ها بر افزایش حجم نقدینگی

محمد احمدی^۱

دانشجوی دکتری توسعه اقتصادی، دانشگاه آزاد اسلامی

رشد شتابان قیمت‌ها در اقتصاد ایران به بیماری مزمنی تبدیل شده که از میانه دهه ۱۳۹۰ روندی هیجانی و فزاینده به خود گرفته است. عملکرد مالی دولت‌های وابسته به درآمدهای نفتی در اقتصاد ایران همواره به حجم نقدینگی افزوده و تزریق درآمدهای سرشار نفتی موجب رخداد بیماری هلندی در اقتصاد ایران و افزایش تقاضا و تورم شده است. تلاش دولت‌ها برای کاهش اثرات تورمی از طریق واردات کالاهای مصرفی موجب از بین رفتن توان تولید صنعتی داخلی شده و رونق فعالیت‌های سوداگرانه در بازارهای سرمایه‌ای نامولد و تورم‌ساز در پی وقوع بیماری هلندی توان رقابت صنعتی را برای جذب پول برای سرمایه‌گذاری از بین برده است. ورود بانک‌های خصوصی به نظام اقتصادی ایران و بالابودن نرخ سود سپرده‌های بانکی و در پی آن بهره‌وام‌های بانکی و ناتوانی صنایع در رقابت با بازارهای سوداگری نامولد موجب شده تا تمایل بانک‌ها نیز، به دلیل نرخ بالای سودی که متعهد به پرداخت آن شده‌اند، به ورود به بازارهای سوداگری بیشتر شود. بی‌توجهی به آثار زیانبار تورمی رفتارهای دولت و نظام بانکی و منافع موجود در بالابودن سودهای بانکی در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته و توصیه شده با کاهش تدریجی نرخ سود بانکی و همزمان اتخاذ سیاست شدید انقباضی در مخارج دولت، شتاب تورم کنترل شده و توان تولید صنعتی افزایش یابد.

کلیدواژه‌گان: تورم، سود بانکی، خلق پول، بانک خصوصی، درآمد نفتی.

Institute for Humanities
and Cultural Studies

**Abstract of articles of
the national conference**

Inflation Problem in Iran: Roots, Effects and Policies

Faculty of Economics, Institute for Humanities and Cultural Studies

Edited by:

Leyla Sadat Zafaranchi
Jalal Montazeri Shoorekchali
Narges Akbarpour-Roshan

January 24, 2024

ISC

02230-57085